

מראי מקומות לסוגיות הנלמדות

פרשת חיי שרה ביצה יג. – יז:

יג. הא רבי הא ר"י ב"ר יהודה.

כ' השפ"א, לשון הגמ' הא וכו', תמוה, דאינו מיישב שתי ברייתות, ולא הול"ל אלא מתני' ר"י בר"י היא לרש"י, ולפי' תוס' הול"ל רבי היא. וי"ל דלפי מה דמשנינן הכא, י"ל דב"ש וב"ה פליגי בהכי באמת, דהא דמדמי ב"ה חלה לתרומה במשנה, וכן ב"ש בברייתא, הוא משום דס"ל דזכאי בתרומתן משום דס"ל כרבי, ומ"ד דבתרומה אינו זכאי, ס"ל כר"י בר"י [לרש"י, ולתוס' איפכא], והיינו דקאמר הכא הא וכו' דאה"נ דפליגי בהכי. והגראמ"ה כ', לשון הא רבי, קשה להולמו לפירש"י, ונ"ל דהא רבי קאי אכולה ברייתא דהמולל דתני דוקא בע"ש ועי"ט, רבי היא דמחייב בתרומה, ודרבא מוללין מלילות ר"י בר"י הוא דפטר מתרומה, ומוללין גם בשבת כפסק רמב"ם וטור.

יג. הכניס שבלין לעשות מהן עיסה, אוכל מהן עראי.

כ' הגרע"א, וז"ל, אף אחר שכבר נגמרו לאכילת עראי ע"י דישה, מ"מ כיון דהכניסם בשבלים שרי, כדאיתא פ"ק דפסחים [ט:]: מערים אדם על תבואתו ומכניסה במוץ. ורש"י ז"ל פירש כל זמן שלא דשן ולא נגמרה מלאכתן, ואינני מבין.

יג. ולר"י בר"י נמי משכח"ל, כגון שהכניס שבלין לעשות מהן עיסה ונמלך עלייהו למוללן וכו'.

ופירש"י דבכה"ג מודה ר"י דטבלן ביומיה, דכיון שהכניסן לשם גורן גמור, ירדה להם תורת תרו"מ, וכשנמלך למוללן נעשית הכנסתו גורן וכו'. וכ' ע"ז הפנ"י, לכאוי דבריו תמוהין מאד, דמה מועיל מה שהכניסן בתחלה לשם גורן, סו"ס לא נגמרה מלאכתן ולא ירדה להם תורת מעשר, ומה שנמלך למוללן נמי לא מהני, דהא פירש"י דמלילה לא מקרי גורן, ועוד קשה, דאף אם עשה מהן עיסה גמורה תוך הבית ע"י דישה ומירוח, נמי שרי לאכול מהן עראי כיון שלא נגמרה מלאכתן קודם שראו פני הבית וכו', דאמר ר' אושעיא מערים אדם על תבואתו ומכניסה במוץ שלה וכו', [א"ה, עיין לעיל דהגרע"א הקשה כן ע"ד רש"י ברישא דברייתא, והתם לכאוי לא מהני תירוץ הפנ"י כאן], וא"כ כ"ש דמה שנמלך למוללן לא מהני כיון שבשעת הכנסתן לבית עדיין לא נגמרה מלאכתן, ומש"כ מו"ז בס' מגיני שלמה דכשנמלך למוללן הוציאן וחזר והכניסן דרך שער הבית, נראה דזוהך.

אמנם לפמש"כ בסמוך א"ש, דמש"כ רש"י לעיל [בד"ה ור"י בר"י] סובר דאין דגן אלא קיבוץ בכרי, כוונתו משום דאין דרך לעשות כרי לצורך מלילות אלא דרך להכניס ממנו מעט וכו', ומשו"ה לא מצא הש"ס מקום להקשות דמשכח"ל שזכאי בהרמתן, אלא בכה"ג שהכניס הרבה מעי"ט לעשות עיסה ונמלך למוללן, דבכה"ג הו"ל כרי גמור כיון שאין

סופו לבא לידי גורן אחר דנגמרה מלאכתן לענין מלילה, וזהו שדקדק רש"י לפרש דנמלך להצניע כולן למלילות הו"ל כרי גמור. [א"ה, לפ"ז לכאוי הא דמוקי ליה בהכניסן לעיסה, לא משום כוונתו הוא, אלא משום דדרך להכניס הרבה]. ונלע"ד ברור דבכה"ג מהניא להו ראיית פני הבית אף שנעשה קודם גמור מלאכה, דכיון שנמלך למוללן איגלאי מילתא למפרע דנגמרה מלאכתן קודם שראו פני הבית, שהרי הכנסתן בחבילות מיקרי גמור מלאכתן לענין מלילה וכו'. יעו"ש עוד. [א"ה, לכאוי הא ניחא לרש"י שכ' ז"ל וכשנמלך למוללן נעשית הכנסתו גורן וכו', אבל בתוס' רי"ד שכ' כרש"י, ומסיק ז"ל, ועכשיו משעה שימלול אע"פ שלא מירחם נגמרה מלאכתן למעשר וכו', ומשמע דבשעת מלילה הוא דהויא גמור מלאכה, ומאותה שעה הוא דמחייבי [וכ"כ עוד בסו"ד, אבל אם הכניסן עיסה ונמלך למלילות, משעה שמוללן חייבין], לכאוי אכתי תקשי קושית הפנ"י].

יג. כותש למה לי וכו'.

הצל"ח תמה ע"ז, דהא להכי כותש מפני שמרויח בזה שמפריש רק על הזרע ולא על העץ, ואם לא היה כותש, היה מפסיד גם העץ כדמפורש שם בסיפא דמתני', אם הפריש [קודם כתישה], לא יאמר אכתוש ואטול את העץ [אלא נותן העץ עם הזרע] וכו', ומצאתי שהר"ש בפירושו הרגיש בזה, וכתב וכו' וקצת קשה וכו', וי"ל דמשמע ליה התם כותש שהוא חייב לכתוש [וכ"כ הרשב"א כאן. ובתור"פ כ' ז"ל, וי"ל דזימנין קלקול הוא לו, כגון בזיתים וענבים דאינו יכול להפריש עד אחר שעשה מהם היין, וטורח בשביל הכהן [ו]לאו תקנה היא לו, ודייקא נמי דמיייתי ראה מזיתים וענבים].

ולענ"ד נראה, דגם מה ששנינו שאם הפריש שנותן העץ עם הזרע, ג"כ אינו מן הדין אלא קנסא, ותדע שכן הוא, שהרי אף כשהפריש עם העץ וקרא עליו שם תרומה, אפ"ה אין שם תרומה חל עליו ואין בו שום קדושה, וכמפורש בתוי"ט שם במשנה, [מדתנן לעיל מינה [מ"ה] דבנפל התלתן לבור של יין, אוסר אם יש זרע כדי ליתן טעם אבל לא בעץ, וכ"כ שם במלאכ"ש בשם ה"ר יהוסף. ועי"ש במשנה ראשונה, דאם הכהן מחשיבם, אסורין לזרים כמו גרעיני פירות של תרומה דתנן התם [פ"א מ"ה] דאם הכהן מכנסן אסורות [בראויות קצת, וה"ג הרי יש בעץ טעם], ובזמן שמשליכן מותרות], וא"כ למה יהיה חייב ליתנו לכהן, אלא ודאי שכ"ז קנס, והנה מתחילה היה סבור שהמשנה מיירי בטבול לתרומה גדולה, כיון שדין תרומה גדולה שיפריש דגן ולא שבלים, וכמ"ש בסמוך כשם שתרומה גדולה אינה ניטלת אלא מן הדגן וכו', וא"כ כיון שעבר והפריש שבלים, קנסוהו שיתן לכהן גם העץ וכו', אבל כשמוקי לה בתרומות מעשר, ומן הדין יכול ליתן כך לכהן כשם שיהבו ליה וכו', ושפיר הקשה כותש למה לי, יפריש כך ואם ירצה אח"כ יטול העץ לעצמו, וגם על סיפא היה קשה לו למה יצטרך ליתן גם העץ לכהן, ומשני קנס ע"ז גופיה על שהקדים ליקח בשבלים וכו'. עכ"ל הצל"ח.

יג. ברש"י ד"ה קנסא. על שהקדים וגרם להערים לעבור על דברי תורה, שהמשנה סדר המעשרות עובר בלאו וכו'.

והרמב"ם [בפ"ג מהל' תרומות הי"ד] כ' הטעם, מפני שלקח המעשר שבילים והפקיע ממנו תרומה גדולה, וכ"כ בפיהמ"ש וז"ל, לפי שהוא הפסד לכהן תרומה גדולה שיש באותו מעשר. [ולכא' נפק"מ היכא שהפריש בעה"ב תרומה מחלק א' מעשרה מן השבילים, ואח"כ עשאו מעשר על הכל, דלהרמב"ם אין לקונסו, אבל לרש"י יש לדון, דמ"מ עבר בהקדמה זו בלאו, מפני המעשר דשאר הכרי שעדיין לא הפריש ממנו תרומה]. וכ' הרש"ש דמשמע מהרמב"ם דמשום לא תאחר ליכא, הואיל דלא מטא עדיין זמן חיוביהו.

ובטעמא דנטה רש"י מפ"י הרמב"ם, עיין בהגהות טל תורה למהר"ם אריק ז"ל, שכ' ע"פ הירושלמי דמעשר ראשון שהקדימו בשבילים דמפיטר מתרומה גדולה, דוקא כשהפריש בן לוי תרומת מעשר שבו אחר מירוח, אבל כשהפרישה קודם מירוח, לכשימרח אח"כ יתחייב בתרומה גדולה, וא"כ א"א לומר דטעמא שקנסוה לכתוש משום דהפסיד לכהן, דאדרבה אם לא נחייבו לכתוש עתה. ויפריש התרומת מעשר קודם כתישה, לכשיכתוש יצטרך יתן תרומה גדולה לכהן ולא יפסיד כלל, ע"כ פירש משום שגרם לעבור בלא תאחר, דאפי' אם יפריש הבן לוי אח"כ תרומה גדולה, מ"מ הישראל עבר בגרמתו במה שהקדים המעשר להתרומה.

יג. בתוד"ה הא ר"י. ועוד קשה לרבי נמי הכי מצינו שזכאי בהרמתה ביו"ט וכו', א"כ נתחייבו מאתמול מעיו"ט וכו'.

בשיטמ"ק תי', דרש"י מפרש לה כגון שהכניס השבילים ביו"ט לצורך מלילות, דכיון דהוטבלו ביו"ט, ודאי מפריש תרומה ביו"ט. ועיין בהגהות בית מאיר כאן שכ', דמה"ט יש להקשות על קושית תוס', דעכ"פ מצינו דזכאי בהרמתן כשהכניסו ביו"ט, וכמו"כ קשה בתירוץ [דפירשו איפכא מרש"י, דלרבי אינו זכאי בהרמתם כיון שנתחייבו מעיו"ט, הא משכח"ל כשהכניסו ביו"ט]. וכ' וז"ל, ולענ"ד התוס' סוברים שאסור להכניס שבילים מן השדה לבית, משום דמיחזי כעובדא דחול וגם היה אפשר לעשותן [ביו"ט] [בעיו"ט], וגם הוא מלאכת אוכל נפש שקודם לישה שלא הותרה ההכנסה בשביל יו"ט. וצ"ע בפוסקים. עכ"ל.

והפנ"י נקט בפשיטות דודאי שרי להכניס ביו"ט חטים לצורך מלילה לקדירה, ותמה על דברי תוס', [בין בקושייתם ע"ד רש"י, ובין בתירוץ, וכנ"ל], וכ' דאפשר שכוננת תוס' דלענין תרומה לא מהני מה שהכניסו ביו"ט, דמ"מ הו"ל להכניס מאתמול כיון שנגמרה מלאכתו. [ועיין בחכמת מנוח שכ' דלר"י בר"י אין אומרים דהו"ל למלול מעיו"ט ולתרום, [ונאסור משום כך לתרום במלילה ביו"ט], כמו שמצינו במתנות דאין אומרים דהו"ל לשחוט מאתמול ולהפרישם. ואולי יש לחלק, דאין דרך למלול מעיו"ט כמו שדרך להכניס מעיו"ט. ועדיין צ"ע משחיטה]. יעו"ש.

ובחכמת מנוח יישב דברי רש"י באופן אחר וז"ל, ולי נראה דרש"י ז"ל ר"ל דהכנסתו זהו גרנו, כומר הכנסתו למוללן במלילות ומחשבתו אז, זהו גרנו **כשמוללן, ולא מיד כשהכניסו**, וא"כ כשמוללן ביו"ט לא חל החיוב אלא ביו"ט, וא"כ זכאי בהרמתן לצורך אוכל נפש. עכ"ל.

יג. בתוד"ה איכא דאמרי. והקשה הר"ש מקוצי וכו' לא מצינו א"ד שהוא להיפך מן הראשון [דפוק חזי מאי עלמא דבר. תור"פ, יעו"ש], ותיפך דה"ק וכו'.

כ' הפנ"י, ואע"ג דהשתא נמי הוי איפכא לגמרי, דל"ק שבילים גריעי מקטניות, ולל"ב קטניות גריעי משבילים, אלא דבזה י"ל דודאי לעולם סברא פשוטה היא, דלענין דמפרש שרוצה למלול, ודאי קטניות עדיפי, שדרך המולל בקטניות לעשות מהם חבילות דהיינו כרי, כדמצינו האי לישנא בחבילות של תלתן וכ"ש בשאר קטניות, אבל בשבילים אף כשפירש שמכניס למוללן, מ"מ אין דרך לעשות כרי משבילים למלילה וכו', משא"כ לענין סתמא הוי איפכא, דסתם שבילים שכיחי טפי למלילה מקטניות, דסתם קטניות סתמן למירוח כדפירש"י, וא"כ ל"ק נמי מודה בהא, אלא דסובר דנהי דסתם קטניות גריעי מסתם שבילים,

אפ"ה פליגי בתרויהו, אבל במפרש לא פליגי אלא בשבילים, וזה מוכח וכו', ולל"ב הוא להיפך, דאע"ג דהדעת נותנת דלענין מפרש למלילה קטניות עדיפי משבילים למלילה, אפ"ה במפרש פליגי בתרויהו, ודוקא לענין סתמא יש לחלק ביניהם וכו'. [יעו"ש].

יג. מ"ט, אמר רבא הואיל ויצא עליו שם מעשר.

כ' הרשב"א. תמיה לי מה הוסיף רבא בטעם הדבר, דהיינו לשון ריש לקיש ממש שאפילו שמו טובלו, אלא הכי הו"ל, מ"ט דכתיב מעשר מן המעשר, כל שקרא לו שם מעשר שמו טובלו, ומה"ט הוא דהוי מעשר, דאי לאו האי קרא, בדין היה שלא יהא מעשר כלל, דהא כתיב מעשר דגנן, כההיא דתנן גבי חלה [פ"ב מ"ה] במפריש חלתו קמח אינה חלה וגזל ביד כהן, אלא דרבייה רחמנא הכא מדכתיב מעשר מן המעשר, א"נ דכתיב מכל מעשרותיכם. [ועיין במש"כ מרן הגר"ח [בפ"ח מהל' ביכורים ה"ן] דיסוד הך דינא דחייל תרו"מ קודם מירוח, משום דמשהביאה התבואה שליש דחשיב בהכי דגנן, שזהו עצם המחויב בתרו"מ, [וחלוק מחלה דאפי' נתן את המים כל זמן שעדיין לא גלגל, אין כאן שם עיסה שבו תלוי כל דין חיוב חלה, אלא דגזיה"כ דמ"מ חל בה הפרשה דחלה מנתנית המים, מקרא דראשית עריסותיכם], ולהמבואר ברשב"א לכא' צ"ל דכל זה אחר דיליף מהני קראי דמייתי הרשב"א דחייל הפרשת תרו"מ קודם מירוח, אבל מסברא היה לנו לומר דקודם מירוח הוי כמפריש חלתו קמח]. וצריך לי עיון. עכ"ל הרשב"א.

יג. ומה ראית וכו'.

ופירש"י אימא איפכא. והתוס' תמהו היכי ס"ד דבהקדים בשבילין יהיה חייב ובהקדים בכרי יהא פטור, וכ' המהר"ם ש"ף וז"ל, יש ליישב סברת המקשה קצת, דאימא איפכא הקדימו בכרי אז היה החיוב של כהן נעשה אצל הישראל, והישראל נתחייב לכהן והלוי פטור, אבל כשהקדימו בשבילים לא היה חיוב כלל אצל הישראל, וביד הלוי נעשה חיוב כשימרח וכו', ומשני הסברא להיפך, האי אידגן וא"כ לקח הוא חיוב של כהן. והרש"ש ציין לדבריו בעירובין [לא:], [וז"ל שם על מש"כ תוס' שם על פירש"י דהכא דאין זו סברא] ולענ"ד יש ויש [סברא], לשיטת ר"ת בתוס' ב"מ [פח. בד"ה תבואתדדד] דלוקח קודם מרוח חייב במעשרות ולאחר מרוח פטור, ונכון בעזה"י. עכ"ל. [ולכא' כוונתו דהלוי הוי כלוקח].

וז"ל תוס' הרא"ש שם, תימה וכו', ויש מפרשין דהכי פריך, ומה ראית, אימא זה וזה לפטור בין בכרי בין בשבילים, וקרא דמכל מעשרותיכם אתא לרבווי היכא דראה פני הבית במירוח וכו' [וכפי' תוס' דידן], ולא נהירא האי פירושא, דהקדימו בכרי דקאמר ר"פ היינו **ראה פני הבית** כשהוא ממורח, דקודם לכן **מיקרי בשבילים** כל זמן שלא בא לידי חיוב מעשר, [ובקוב"ש [אות מ"ו] ביאר בדעת תוס' דידן, דחלוק דין מירוח מדין ראית פני הבית, דמירוח הוא הגורם את החיוב, וראית פני הבית הוא זמן חלות החיוב בפועל, אבל סיבת החיוב ע"י המירוח, והמקשה היה סבור דתליא בשעת החיוב בפועל, והתרצן השיב דתלוי במירוח שהוא סיבת החיוב, דכשהקדים אחר מירוח, אף שעדיין לא נתחייב בפועל, רבייה קרא לחיוב]. ורבינו מאיר פירש מה ראית, איפוך אנא, דהקדימו בשבילים מסתבר לחיוב הלוי, דהו"ל לידע שלא הופרשה תרומה גדולה, שאין דרך להפרישה בשבילים, אבל בכרי היה סבור הלוי שכבר הורמה התרומה.

יג. מקלף אחת אחת ואוכל.

ופירש"י דכה"ג אכילת עראי היא. וכ"כ הרמב"ם [בפ"ג מהל' מעשר הי"ט]. והתוס' כ' ע"ז דלא נהירא, דבסמוך משמע דהטעם הוא מפני שהוא גמור מלאכה. וכ' בקה"י [סי' י'] וז"ל, ופשוט לענ"ד, הא דפירש"י ז"ל דבמקלף ונתן לתוך ידו חייב מטעם קבע, דאי מטעם גמור מלאכה הוא, הלא אותו גמור מלאכה איכא נמי בהרישא כשקולף אחת אחת ואוכל, דהא באותו גרעין שקלף ובא לאוכלו, הרי הוא מחזיקו בידו, ויש באותו גרעין קולף ונותן לתוך ידו, אלא על כרחך דפטור מטעם דגרעין אחד הו"ל אכילת עראי, וא"כ הא דחייב בסיפא על כרחך משום דזה נחשב אכילת קבע.

ובדבר הקושיא הגדולה שהקשו תוס', לכאו' אפשר לומר דדעת רש"י ז"ל והרמב"ם ז"ל הוא, דכל עיקר דין זה דקבע אסור קודם גמר מלאכה, זה הוא מפני שכל אכילת קבע משוי ליה "גמר מלאכה", וכמשי"ת בעזה"י, דהנה הגדר של גמר מלאכה נקבע אצל כל אדם לפי הסכמתו, וכדתנן בפ"ק דמעשרות איזהו גרנן למעשר, הקישואין והדלועין משיפקסו, ואם אינו מפקס, משיעמיד ערימה וכו', וכה"ג תנן התם טובא, וא"כ ה"נ כשנוטל פרי לאוכלו מכרי שלא נגמרה מלאכתו, הרי לכאו' אותו פרי ראוי לדונו כנגמרה מלאכתו, מכיון שהוא חושב לאוכלו כך בלא תוספות תיקון, הרי לגבי אדם זה דבר גמור הוא לאכילה, אלא משום דהפרי טפל להכרי, אין הפרי קובע שם לעצמו אלא נחשב שאוכל משהוא מהכרי וכו', וכיון שהכרי לא נגמרה מלאכתו, נחשב שאוכל דבר שלא נגמרה מלאכתו, וכ"ז באכילת עראי, אבל באכילת קבע, הוא מפריד הפירות לקביעות בפני עצמן, ושוב אין נידונין כאוכל מתוך הכרי אלא כסעודה בפנ"ע, וכיון שהוא דעתו לאוכלם כך בלא תוספת תיקון, ממילא הו"ל הני פירות בגדר נגמרה מלאכתו, דמשו"ה אסור לאוכלן עד שיעשר, [א"ה, לכאו' כ"ז בגדר תקנתא דרבנן דאסרו אכילת קבע קודם מירוח].

ומתבאר לפ"ז שפיר הא דמבואר בסוגיין דבמקלף ונתן לתוך ידו חייב שזה הוא מטעם גמר מלאכה, אע"פ שרש"י ז"ל והרמב"ם ז"ל פירש"י דהוי קבע, דלמשנ"ת הכל אחד, דהא דקבע אסור הוא נמי מה"ט דכל קבע הו"ל גמר מלאכה וכמשנ"ת, ובקלף ונתן לתוך ידו דהוא עושה עכשיו את הגמר ע"י מעשה הקליפה ונתנה לתוך ידו, שפיר דנו בגמ' שתהא נמי מלאכה לענין שבת.

יג: איני והא רב מקלפא ליה דביתהו כסי כסי וכו'.

המהר"ם הביא קושיית העולם, לפמש"כ תוס' [בד"ה ואם], דהא דשרי לה לקלפי בשבת איירי כשכבר נתלשו מע"ש מן השבלים, אבל לתלוש מן השבלים הוי תולדה דדש, א"כ מאי פריך, אימא דהא דתנן ואם קלף ונתן לתוך ידו חייב איירי דקולף מתוך השבלין, וכ' דאין זו קושיא כלל, דלפי' תוס' התולש מן השבלים לא מקרי קולף, רק כשכבר נתלשו מהשבלים וקולף קליפתן החיצונה, ועל כרחך הא דקתני ואם קלף ונתן לתוך ידו חייב, היינו נמי בשכבר נתלשו מן השבלים, ועוד, דאי בתולש מן השבלים איירי, מאי איירא דקתני בנותן לתוך ידו חייב, אפי' כשאינו נותן לתוך ידו אלא קולף אחת אחת ואוכל נמי חייב, דהא הוי [אב] מלאכה ותולדה דדישה [א"ה לכאו' כוונתו לענין שבת, דקאמר ר"א וכן לשבת, דבזה חייב אף כשלא נתן לתוך ידו, אבל במוטני לענין מעשר, לכאו' בדישה לחודא לא מיחייב. ויל"ע].

יג: ברש"י ד"ה ושלא פקסו. ולענין שבת משהביא בצלים לביתו אין העמדת ערמה מלאכה.

דבאמת העושה ערימה בשבת ה"ז מעמר וחייב חטאת, אבל דוקא במקום גידולו, משא"כ אם הביא בצלים לביתו וכו', ולענין למעשר אפי' הביא לביתו עושה גורן. עכ"ל מרומי שדה. [ואם גידל בצלים בעצין נקוב בתוך ביתו, לכאו' יש לדון דיתחייב חטאת על העמדתם בערימה בתוך הבית. וצ"ת].

יג: בתוד"ה כשם. דהא ממנו דכתיב גבי תרומת מעשר דמיניה נפקא מוקף וכו' מוקמינן ליה בתרומה גדולה וכו'.

כ' המהר"ם, י"ל למה לא ילפינן נמי תרומת מעשר מתרומה גדולה לתרום מן המוקף, כי היכי דילפינן לענין אומד ומחשבה. ונ"ל דיש שום לימוד דמיניה ילפינן דתרומת מעשר לא בעינן מוקף. עכ"ל. וכ' ע"ז הרש"ש, דנעלם ממנו תשלום הירושלמי, הביאו הר"ש בריש פ"ב דתרומות, דיליף מדכתיב גבי תרומת מעשר מכל מעשרותיכם תרימו, אפי' א' ביהודה וא' בגליל. וז"ל תור"פ [בתו"ד], אבל תרומת מעשר לא בעי' מוקף מדאורייתא, כדאמרינן [ביכורים פ"ב מ"ה] תרומת מעשר הוקשה לבכורים לכל מילי, שניטלת מן הטמא ולא בעינן מוקף.

ובמאי דמסיק תוס' דה"נ הו"ל בקרא ד"ונחשב" [נוקים ליה בתרומה ולא בתרומת מעשר, אי לאו דהוקשו], כ' ע"ז המהרש"ל וז"ל, ואין לומר

מנלן לאפוקי מאתריה ולומר שקאי על תרומה גדולה, מאחר דלית לן מיעוטא בתרומת מעשר, ד"ל מאחר שמצינו בתרומה גדולה שניטלת באומד בלי שיעור, דין הוא נמי שניטלת במחשבה. וז"ל הרשב"א, וא"ת רבנן היכי פליגי במחשבה דתרומת מעשר, דהא מ"מ גבי דידיה כתיבא מחשבה, וי"ל דהכי גמירי, דאע"ג דכתיב ונחשב גבי תרומת מעשר, לא ילפי' מינה אלא לתרומה גדולה.

יד. ב"ש אומרים תבלין נדוכין וכו' וב"ה אומרים תבלין נדוכין כדרכן.

הקשה הפנ"י, למה התירו תבלין לדוך כדרכן, והא שחיקה תולדה דטוחן היא, והטחינה אסורה ביו"ט לקצת פוסקים מדאורייתא דאסורים כל מלאכות אוכל נפש שקודם לישא כמש"כ התוס' בריש מכילתין [ג. בד"ה גזרה] ובריש אין צדין [כג.], ואף הסוברים דמותר מדאורייתא וקרא אסמכתא בעלמא הוא, מודה דאסור מדרבנן, ומ"ש בגמ' דתבלין מפיגין טעמן אינו מספיק לפ"ז, ונהי דלשיטת רש"י בפ' אין צדין משמע דכל המלאכות שא"א מעיו"ט שרי וא"כ מפיגין טעמן שרי, מ"מ קשה לאידך לישנא בשמעתין דאף במוריקא דאינו מפיג טעם נמי מותר, משום דלא ידע מאתמול מאי קדירה בעי בשולא, ומאי שנא מכל המלאכות, כגון קצירה וטחינה וצידת דגים דלא שרינן להו מה"ט אע"ג דלא ידע מאתמול אם נצטרך להם למחר, ואפ"ה בכל ענין אסור. ובתחילה עלה בלבי לחלק ולומר דשחיקת תבלין לאו מלאכה גמורה היא אפי' בשבת, דלא דמי לטחינה ולשחיקת סממנין במקדש, דמעיקרא לא חזיא כלל למילתייהו מה שעומדים אחר הטחינה דא"א לעשות עיסה משבלים כי אם ע"י טחינה, וכן שחיקת סממנים לצבע צריכין גבול ולא חזיין כי אם ע"י שחיקה משא"כ תבלין דעבידי לטעמא, ומעיקרא נמי חזיא להכי, וכמה בנ"א נותנין לקדירה מחוסרין שחיקה, וא"כ אין זה אלא כמי שמחתך האוכל דק דק דלא מקרי טחינה, ומזה הטעם וכו'.

אלא רוב הפוסקים לא ס"ל וכו', כמש"כ הרמב"ם להדיא דאפי' מחתך הירק דק דק חייב משום טוחן, וכ"כ הב"י בשם כמה פוסקים בסי' שכ"א, ועוד מצאתי בהדיא בירושלמי פ' כלל גדול הדין דחסף פלפלין חייב משום טוחן, לכך לא מלאני לבי לפרש כן, ואין לנו בזה אלא כמש"כ בפרק אין צדין, דכל המלאכות שנאסרו באוכל נפש בין למ"ד מדאורייתא בין למ"ד מדרבנן, היינו במלאכות שרגילין העבדים לעשות לימים הרבה, וכ"כ הראב"ד ז"ל דתליא במלאכות שדרך העבדים לעשות לאדוניהם כגון קצירה וטחינה שנעשית לימים הרבה, משא"כ שחיקת תבלין אין דרכו לעשות לימים הרבה אלא מה שצריך לקדירה, וג"כ אין דרך עבדות בכך, משו"ה לא החמירו, עיי"ש, ומכ"ש דא"ש טפי לפי הטעם שאמרו שתבלין מפיגין טעמן, וא"כ מה"ט גופא אין דרך העבדים לעשות מלאכה זו לימים הרבה.

יד. אמר ר"מ וכו' שנידוכין כדרכן ומלח עמהן.

פירש"י מלח ותבלין כאחד, ופי' מהרש"ל [הו"ד עה"ג] וז"ל, ולא בבת אחת, אלא בפעם אחת זה אחר זה. עכ"ל. אבל ברשב"א בעבודת הקודש [הו"ד בשפ"א סוד"ה הוא דאמר] כ' דהיינו ממש ביחד, כששוחק תבלין עם מלח ביחד א"צ שינוי.

יד. בכל דבר ס"ד.

כ' השפ"א לפי' רש"י ותוס' [דהיינו אפי' דבר שאין ניטל בשבת] תמוה, דמוקצה מאן דכר שמייה, והא יש לפרש "בכל דבר" בכל מיני מדוכות כפשטא, ומה מקשה הגמ', ולולי פי' הראשונים ז"ל היה נראה לפרש דהא דאמר שמואל כל הנידוכין נידוכין כדרכן ואפי' מלח, פירוש דהמלח נידוך עמהן, כדתנא ר"מ דבהא לכו"ע שרי, ובדיכית מלח בפנ"ע צריך לשנות כדאמרו אמוראי בתר הכי, ופלוגתייהו בברייתא אי צריך שינוי אינו אלא בתבלין, אבל במלח לכו"ע בעי שינוי כטעמא דאמוראי דלעיל, ולהכי פריך בכל דבר ס"ד, ומשני דפליגי במליחת קדירה, אבל לעולם בעי שינוי.

יד. בתוד"ה איכא בינייהו. אע"ג דבשל סופרים הלך אחר המיקל, הואיל ולכל אחד יש קולא וחומר מכל צד עבדינן החומר.

הגרע"א והבית מאיר נחלקו בביאור דבריהם, דהפ"ח [בסי' תל"ג ס"ג] כ', דאף דמחמירין בספיקא דרבנן בדשיל"מ, מ"מ בפלוגתא נקטינן ככללא דאית לן בכל התלמוד דבשל סופרים הלך אחר המיקל, וכ' הבית מאיר דהיינו דוקא בפלוגתא או בתרי לישני, דכיון דיסודו לנו חז"ל הכלל דבשל סופרים הלך אחר המיקל, הוי הכרעה שהלכה כפלוגי, וכאלו פסקו כן בהדיא במקומו שהלכה כפלוגי, ותו לא מיקרי ספיקא, אבל בספיקא דאבעיא [דלא איפשיטא], י"ל דהוי כמו כל ספיקא דרבנן דבדבר שיל"מ ספיקו לחומרא, וכיון שכן, שיעור דברי תוס' כך הוא, דבפשוטו ראוי להחמיר בספק זה כיון דהוי דשיל"מ, אלא דבתרי לישני היה לנו לילך אחר המיקל, בזה כ' תוס' דבכזה לא הוי הלכה פסוקה כאותו לשון דמיקל, דהא אין כאן מיקל, דבכל לשון יש חומרא וקולא, ויצא מכלל זה דבשל סופרים הלך אחר המיקל, וממילא אין אנו יכולים לדון מכח ספק דרבנן, דהוי דשיל"מ.

והגרע"א [בסוגיין, ובעירובין לח.]. הביא דבריו, וכ' דיותר נראה בכונת תוס', דכיון דאם נפסוק להקל יבוא להקל בשני הצדדים, ויעשה ממנ"פ שלא כהוגן [לא אזלינן לקולא]. ועיי"ש דפליג גם לענין ספיקא דדינא בדשיל"מ, דבדרבנן אזלינן ביה לקולא, יעו"ש שהאר"י. וע"ע בזה בקה"י ברכות סי' א' אות ב' ואילך].

יד. בתוד"ה איכא בינייהו. ומיהו מהאי פסק לא נפיק לן מידי, דהא קיי"ל כשמואל בסמוך וכו'.

כ' המהרש"א, לכאו' קשה, דאי נמי קי"ל כשמואל, הא צריך במלח אצלו טפי מתבלין, ועל כרחק דהיינו מהני טעמי דהני אמוראי, ושפיר נפקא לן מהאי פיסקא, ועיין בזה בס' המלחמות ובר"ן באורך ע"ד הרי"ף. וז"ל הר"ן, מיהו כי היכי דבעי אמתני' דכו"ע מיהא מלח בעי שינוי, מאי טעמא, ויהיבין טעמא רב חסדא ור"ה וכו', ה"נ איכא למיבעי אהך מוסקנא [שהביא הרי"ף דמלח בעי הצלחה ותבלין לא בעי הצלחה], מ"ט דמלח בעי הצלחה טפי מתבלין, ומצטרכינן לטעמייהו דר"ח ור"ה, והיה לו לרב אלפסי להביאן בהלכותיו וכו'. אבל נ"ל דמאי דא"ל רב, כי דייכת אצלי ודוך, חומרא בעלמא היא, דאיהו ודאי כר"י אמר שמואל ס"ל, דאי כתנא דמתני', היכי סגי בהצלחה והא מדוך של עץ בעינן, אלא ודאי דלחומרא בעלמא אמר דלמלח ליצלי פורתא וכו', וכיון דמשום חומרא בעלמא עבדי הכי, דילמא לא מחמירי אלא במלח דלעולם אית ביה תרתין, שכל הקדירות צריכות לה ושאינה מפיגה טעם, אבל בחדא מינייהו לא מחמירי וכו', דכיון דחומרא בעלמא היא ובדרבנן, אין לנו בה אלא מלח מן הטעמים שכתבנו, ועוד מפני שהיא נידוכת יפה בהצלחה מפני רכותה, משא"כ בתבלין. ועיין במהר"ם שיי"ף שכ' בסו"ד, ואפשר דלאו משום הני טעמי בעי במלח אצלו טעמי שינוי, רק משום שהמלח הוא צליל קליל [אצל קליה] מאד, ואושא טובא, ותבלין נבוחי מנבח דליכא כאן אושא טובא.

יד: הא לן והא להו.

רש"י פי' לן שרי דלית לן עבדי דמזולזלי, והא להו דאית להו עבדי דמזולזלי ועושין בגדולה ואומרים בקטנה עשינו. [ואולי למד הטעם מדמייתי עלה עובדא דר"פ, וכ"מ הגירסא שלפנינו ברא"ש [סי' כ"ב] וז"ל, והא מתניתא [דאסרה אף בקטנה] אוקימנא לבני א"י וכו' דאמרינן ר"פ איקלע וכו'. אמנם הב"ח והקרב"ן מחקו תיבת "דאמרינן". ועיין בב"י סי' תק"ד שהביא חילוקא דרש"י, וכ' דלהרמב"ם שחילק בענין אחר [כדלקמן], אפי' היכא דאיכא עבדי שרי, ושוב הביא דמהר"ף משמע דאסור, מדמייתי עלה עובדא דר"פ [ולכאו' כונתו דבדינא ס"ל כרש"י], אף אם פירש שנויא דרבא בענין אחר], ודחה דשמא יש לחלק בין היכא דאיכא סתם עבדי להיכא דאיכא פריצותא דעבדי].

והרמב"ם [בפ"ג ה"ג] כ', ובא"י אפילו בקטנה אסור, שהתבואה שלהן טובה היא, ואם כותשין אותם מערב יו"ט אין בכך הפסד. עכ"ל. [ובמה"ש [ע"ד המג"א סי' תק"ד סק"ה] כ', דהרמב"ם נתן טעם דבא"י שתבואתה טובה מאד, ואפי' עושה בקטנה דייסא יפה כאילו נעשה בגדולה, ולכן אסור. וצ"ב]. [ועיין במהרש"ל דהתוס' שפירשו כרש"י, ומסקו וז"ל, כך פי' הקונטרס, לאפוקי מפ"י הרמב"ם אתו]. והראב"ד בהשגותיו כ', אין הדעת נוחה מזה הטעם, [ולא פירש מ"ט, וז"ל המגדל עוז, ואני

אומר, אדרבה דעתי נוחה בטעם ר"מ ז"ל, וראיתי בעיני לאחר שזכיתי לבא בא"י, שהתבואה טובה ביותר, ולותתין אותה ואחר כותשין אותה וצייל ציהריה וקליף מראש תשרי עד סוף אדר וכו'. יעו"ש], אבל אנשי בבל עיקר תבשיליהן דייסא שאוכלין בו הלחם, והיו עושין אותה במדוכה במכתשת גדולה, ומכתשת קטנה הרי הוא להם שינוי גדול, אבל אנשי א"י די להם כל הימים בקטנה ואין בה שינוי.

[ועיין בקרב"ן ע"ד הרא"ש [סי' כ"ב, שכ' כפירש"י], וכ' הקרב"ן דהרמב"ם פי' דבני א"י התבואה שלהם יפה, אפי' כתושין מעיו"ט אין בהם הפסד, וא"כ להך טעמא אפי' האידינא אסור, עכ"ל, ומשמע דלטעמא דרש"י האידינא שרי, כל זמן שלא נדע דאיכא עבדי דמזולזלי].

יד: איתו ליה דייסא ולא אכל וכו'.

כ' בשיטמ"ק בשם הריטב"א, דהוא רצה להחמיר על עצמו, דאילו מדינא שרי, דהא קיי"ל כר"מ וכו' דאמר דהמבשל בשבת שיאכל בו ביום לאחרים. עכ"ל. ובמה"ש [סי' תק"ד סק"ה] כ', דלפ"ז לדין דקיי"ל [ריש סי' שיי"ח] דמבשל בשבת במזיד אסור אפי' לאחרים בו ביום, לכן לדין מדינא אסור, וסייעתא למש"כ המג"א שם [מסברא דנפשיה, דלא היה לפניו ס' שיטמ"ק] דמשמע בגמ' דגם כתש בגדולה לא יאכל. מיהו המג"א מסיק ואפשר דדוקא אדם חשוב כר"פ צריך להחמיר, אבל מדינא שרי, ולא דמי למבשל דהויא מלאכה דאורייתא, משא"כ הכא דליכא אלא משום עובדא דחול. עכת"ד המח"ש, יעו"ש עוד.

יד: ובה"א אומרים בורר כדרכו.

כ' הגרע"א, לכאו' קשה איך הותר לברור הפסולת מתוך האוכל, הא הפסולת הוי מוקצה ואינו רשאי לטלטלו, ודוחק לומר דמיירי בפסולת שראוי למאכל בהמה, גם לפי מה שפירש"י בפירכת הש"ס פסולת מרובה על האוכל מי איכא מאן דשרי, דהיינו דבטל האוכל לגבי פסולת ואסור לטלטלו, הרי דמיירי בפסולת דלא חזי לכלבים, וא"כ גם באוכל מרובה מן הפסולת איך מטלטל הפסולת, הא הוי טלטול מוקצה, ומכאן נלע"ד ראייה למש"כ תוס' [ח. בד"ה א"ר יהודה] דמותר לסלק אפר כירה המוקצה בשביל לאפות פשטיד"א, דלטלטול מוקצה לצורך אוכל נפש מותר ביו"ט וכו', א"כ ניחא דמותר לטלטל הפסולת שמוקצה בשביל אוכל נפש.

והרש"ש הביא קושיתו, וכ' ע"ז, תימה שנעלם מכ"ת התוס' בשבת [קמב: בד"ה שאוכל] דכיון דאוכל מרובה על הפסולת כדמוקי ליה רשב"ג, בטלה ברוב ליטלה מן האוכל ולזורקה. [ואף דהתם בשיטת ר"ת קיימו, דפליג אפירש"י בגירסת הגמ' זידן ובפירושה, כמש"כ המהר"ם והמהרש"א שם, מ"מ בפרט זה לא פליגי, ואדרבה ק"ו הוא, דלר"ת ברוב פסולת לא בטל האוכל [משום דחשיב, גליון שם], ואפי' ברוב אוכל בטל הפסולת לגביה, וא"כ לרש"י דאף האוכל בטל ברוב פסולת [כדפירש קושית הגמ' בסוגיין], ק"ו דבטל הפסולת לגבי האוכל, [כ"כ השפ"א מסברא דנפשיה, ובמוסגר ציין חתנו לדברי תוס' דשבת הנ"ל]. ואולי טעמיה דהגרע"א, דמוקצה לא בטל דהוי דשיל"מ [ואף דהכא לאו מדיון ביטול דעלמא אתינן עלה, דהא ניכר המיעוט בתוך הרוב, מ"מ אולי גם לענין זה אמרינן עד שתאכלנו באיסור וכו'. ואף אי נימא דבטלטול אין שייך טעמא דעד שתאכלנו באיסור וכו', רק באכילה, מ"מ הכא דכל היתר הטלטול הוא לצורך אכילה, כדי שיוכל לאכלו אחר הברירה, אולי החמירו גם בזה], ורק לחומרא אמרינן דליבטיל [כשרובו פסולת וכנ"ל], דלא שייך בזה טעמא דעד שתאכלנו באיסור וכו'.

יד: פסולת מרובה על האוכל מי איכא מאן דשרי, לא צריכא דנפיש בטירחא וזוטו בשיעורא.

כ' הרא"ש [סי' כ"ג], נראה דאגוזים ובטנים שנשתברו ומונחין עדיין בקליפתן, אע"פ שהקליפה מרובה על האוכל, לא מיקרי שם פסולת עלייהו, כיון דאורחיהו בהכי והוי שומר לפירי, ולא דמו לעצמות וקליפין שכבר נפרדו לגמרי מן האוכל. [והיכא שבירר מקצת האגוזים, לכאו' הוי קליפתן שנשתירה פסולת גמורה, ויש לדון דמעתיא ליתסר ברירת אגוזים הנותרים [ועכ"פ היכא דהווי מיעוט כנגד קליפותיהן של הנבררים כבר]. אז שמא כל אגוז אינו מעורב אלא בקליפת עצמו, וצ"ת].

יד: ובלבד שלא יעשנו בשורה.

פירש"י דאוושא מילתא ונראים כמוליכין למכור בשוק. והר"ן כ' בשם רבינו אפרים, מפני שנראה האחד מוכר והשני לוקח והשלישי סרסור. וז"ל הרמב"ם בפיהמ"ש, הטעם שאוסרין ב"ש, שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול, וגם ב"ה לא התירו אלא לשלוח ביד אדם אחד או שנים, אבל לשלוח ביד שלשה או יותר בריבוי ויתן ביד כל א' מהם, ה"ז אסור כדי שלא יעשה מלאכות של חול גמורות. ובפ"ה מהל' יו"ט ה"ח כ', שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול [משום זלזול יו"ט. הגר"ז בסי' תקט"ז ס"ו].

יד: שעורין ליתן לפני בהמתו.

בירושלמי מסיק ע"ז, לא כן תני בשם ר"ש "לכל נפש" אף נפשות בהמה בכלל, אתיה ר"ש בשיטת ר"ע רבו, כמה דר"ע אמר לכל נפש אף נפשות בהמה בכלל, כן ר"ש אומר וכו'. והרא"ש [סי' כ"ד] הביא דבעל העיטור פירש דמה"ט פליג ת"ק על ר"ש, דס"ל כר"י הגלילי [לקמן כא:]: דדריש לכה ולא לכלבים. וכ' ע"ז הרא"ש, דגמ' דידן פליגא אירושלמי, דטעמא דר"ש מפרש בגמ' משום דחזיא למיעבד מינייהו מאכל אדם. [וכ' בקרב"נ [אות פ'], נראה שהרי"ף [דאיירי הרא"ש שם ליישב פסקיו, כמש"כ הקרב"נ אות ע'] לא היה גורס בברייתא שעורין כדי ליתן לפני בהמתו]. [ועיין גי' ר"ח].

יד: משלחין כלים.

כ' בעה"מ [לעיל יב.] דב"ה היא, דכי היכי דפליגי ב"ש במדורה [לקמן כא:]: פליגי בהוצאת כלים, דאידי ואידי הנאת גופו היא ולא אוכל נפש. והראב"ד השיגו וז"ל, ולעולם הוצאת מלבוש כהוצאת אוכל נפש, אבל הוצאת כלים שלא לצורך מלבוש ולא לצורך אוכל נפש, הם מחלוקת ב"ש וב"ה.

יד: אלא בוילון, והאמר עולא וכו'.

המהרי"ל בהל' סוכה כ' דמותר לתלות בסוכה יריעות שעטנז, רק שיהיו תולין למעלה מתשמיש אדם, ומה שמצילין למעלה מן החמה והרוח, אין לחוש, וראיה מאבידה, דהיא מותרת להשתמש בכה"ג. והביאו בגליוני הש"ס למהר"י ענגיל כאן, וכ' ע"ז דכוונת ראייתו, דבאבידה שרי לצורכה ולצורכה, משום דכוונתו לצורכה, ואי אתא צורכו ממילא, לית לן בה, וה"נ כוונתו למצוה, ואי הנהג נמי ממילא מהגנת החמה וכו', לית לן בה. אולם צ"ע מה צריך לראיה כלל, אטו כלאי בגדים אסורים בהנאה, הא אין אסורים רק בלבוש וכיסוי וכו', ואם הם למעלה מתשמיש אדם, מה בכך שמגינים מן החמה, הרי אין כאן אלא הנאה בלבד. וכן נקט בפשיטות הקרב"נ [סי' כ"ה, סוף אות ק'] דמה שמגיין הוילון מפני חמה או צינה לא מצינו בו שום איסור, כי אם חימום דרך לבישה.

וע"ע בהגה"א בשם רבינו יואל שמותר לפרוש בגד כלאים ע"ג הגיגית כשרוחצים בה הואיל שאינו אלא מעמיד החום בעלמא, כה"ג לא שייך כלאים. [ולא קאמר משום דאין זה חימום דרך לבישה וזה כמהרי"ל]. [א"ה, אולי מדמי לה המהרי"ל להירושלמי [והובא בשו"ע סי' ש"ב סי"ב] דאסור ליטול ביצה חמה בבגד כלאים בידו, דכיון שהוא ניצול מחום הביצה חשיבא הנאה כמניעת קור, וס"ל דלאו דוקא כשמניעת החום ע"י בגד הנוגע בגופו]. ועיין בפמ"ג סי' תקט"ז בטו"א סק"ד שכ', ויראה כלאים לתלות בכותל למעלה מקומת איש ובסוכות רשאי לשלוח ביו"ט. [ולכא' כוונתו אפי' אינם קשים].

יד: בתוד"ה מפני מה. וי"ל דשאני פרוכת הואיל דמיכף כייפי עלוייה דארון, הוי הוא אהל ומטמא במתו.

בהגהות טל תורה למהר"ם אריק ז"ל כ', דהמבואר מדבריהם דאף דאין הפרוכת מקבל טומאה, מ"מ כיון דתורת אהל עליו מקבל טומאה, וכן נראה בפ"י הרא"ש [פכ"ז דכלים מ"א, וז"ל שם, דממשכן ילפינן דדוקא צמור ופשתים ועור מטמא באהל אע"ג דלאו בר קבול טומאה הוא]. והגר"א בא"ר שם השיגו וז"ל דטומאת אהלים בעור ממשכן ומשרצים וממנגעים ילפינן ליה בשבת [כח.], והתם בעור דבר קבולי טומאה הוא].

יד: בתוד"ה מפני מה. ובה"ג גרס וילון אסור וכו'.

כ' הצ"ח דשייכות דברי בה"ג לדברי התוס' לעיל, משום דלעיל שו"ט למה פרוכת שבמקדש מקבל טומאה כיון דלא שייך שם טעם חימום השמש, וכ"ז לגירסא דידן דמפרש טעם קבלת הטומאה משום חימום השמש, דאל"כ היה לנו למחשביה כאחד ממחיצות הבית, [כמש"כ רש"י בד"ה מפני מה], אבל לגירסת בה"ג מפני מה וילון אסור, א"כ על קבלת הטומאה א"צ לטעם חימום השמש, דבלא"ה מקבל טומאה כיון שאינו קבוע לחלוטין בפתח ויכולין להסירו, אינו נחשב כמחיצות הבית, וא"כ גם פרוכת שבמקדש מקבל טומאה. ויעו"ש שכ' דנפק"מ לדינא אם הוילון נעשה לתלות גבוה למעלה מתשמיש אדם, דלא שייך בזה טעמא דחימום השמש, [כמש"כ המהרש"ל ביש"ש [סי' מ"ה] דמה"ט אין בכה"ג איסור כלאים], א"כ לגי' דידן הוי כמחיצות הבית ואינו מקבל טומאה, אבל לגי' בה"ג אפי' הוא תלוי גבוה עשרה קומות מקבל טומאה, שאינו נחשב כמחיצות הבית.

טו. ר' יהודה מתיר בשחור ואוסר בלבן מפני שצריך ביצת הגיר.

כ' בתור"פ, משמע דכל המנעלים אוכמי נינהו, וקשה מההיא דפ' הכונס [נט:]: ר' זעירא הוה סיים מסאני אוכמי וכו' אמר להו דקא אבילנא על אבילות ירושלים, וכן מההיא דתענית [כב.]. וכו' אשכחיה אליהו וא"ל סיימת מסאני אוכמי וכו', אלמא לא היו רגילין לנעול מנעלים שחורים. ותירץ ר"ת דאמת כל מנעליהם היו שחורים, לבד התרסיות דשל ישראל היו לבנות ושל גויים היו שחורות, והדא הוא דאמר בפ' בן סורר ומורה [עד:]: אפי' לשנויי ערקתא דמסאני אסור. עכ"ל. וכ"כ תוס' בב"ק. והמאירי שם תירץ שיש לחלק בין שחור לאוכם, שבמס' סוטה [טו.]. אמרו נתאכמו במקום נתפחמו כלומר שחורות כפחם, ואינו מצהיב כלל, והוא פחות וגרוע ראוי לאבילות או לבג"א העסוקים בעבודת קרקע, אבל מנעל שחור הוא מתוקן יפה ומצהיל. [ונפק"מ לענין כבוד שבת].

טו. הכי קאמר, כל שניאותין בחול משלחין אותו ביו"ט.

הקשה האור זרוע [הו"ד בהג"א כאן], והא לצורך המועד קתני, ותפילין לא לצורך המועד כלל נינהו, אלא הכי פירשו, כל שניאותין ממנו בחול דהיינו בחול המועד, ואתא לאתווי תפילין שניאותין בחוה"מ, ולצורך המועד דקתני היינו לצורך חולו של מועד, ומכאן ראה שצריך ללבש תפילין בחולו של מועד. ועיין בקרב"נ [אות ש'] דלהפוסקים דאין מניחין תפילין בחוה"מ, י"ל כמו שתיירץ בעל ההשלמה דכיון דאיכא שמחת יו"ט בשילוחן, הוי צורך יו"ט, א"נ שרוצה לנטורי נפשיה. [דאפי' להפוסקים שאוסרים להניח תפילין בשבת ויו"ט, היינו דוקא במניח לשם מצוה, אבל שרי להניחן לשמירה אפי' בשבת כקמיע, עיין פמ"ג סי' ש"ח במ"ז סק"ג ובא"א סקי"א].

טו. ברש"י ד"ה משלחין. ומיהו סנדל המסומר לא, דלא לימרו מדשרו רבנן לשלחו ש"מ מותר לנעל.

וכע"ז כ' תוס' [בד"ה הכי קאמר]. אמנם בתוס' בשבת [ס. בד"ה לא] כ' טעם אחר, דהחמירו בו כיון דבאת תקלה על ידו. והגרע"א נתקשה בדבריהם, דלפי מה שכתבו בסוף דבריהם שם דטעמא דכלים שמלאכתן לאיסור מותר לשלח, דמשום שמחת יו"ט מקרי צריך לגופו, ובסנדל כיון דבאת תקלה על ידו, ליכא שמחת יו"ט, עיי"ש, וכיון דלית ביה שמחת יו"ט, ממילא הוי א"צ לגופן ואסור מדינא. [ולא מצד שהחמירו וכו'].]

טו. בתוד"ה אלא בקשין. ותימה דאמר' בערכין וכו' מאי קאמר הואיל ואשתרו כלאים לגבייהו, דשאני בגדיהם שהיו קשין.

ובעה"מ תירץ דההיא דיומא באבנט נאמרה, שפרחי כהונה הדייטים היו, ולא היה בבגדיהם כלאים אלא באבנט בלבד, והאבנטים וכו', היו קשין מפני שהיו חוגרים בהן מתניהן, אבל זה שאמרו במס' ערכין דאשתרי כלאים לכהנים בבגדי כהונה, בחושן ואפוד של כה"ג שהיה בהן כלאים, והיו רכין ולא קשין לפי שהיו עשוין ללבישה. [ויל"ע לפ"ז בהא דקאמר התם דסד"א הואיל ואשתרי כלאים וכו', אם בכלוהו כהנים קאמר דס"ד הכי,

או בכה"ג לחודיה]. והראב"ד כ' דאיפכא הוי, שאינן קשין אלא בשביל שחוטן כפול הרבה, ואדרבה חושן ואפוד הם כפולים יותר ויותר משל אבנט כדאיאת ביומא [עא: עב., דאבנט כפול כ"ד, וחושן ואפוד כפול חוט שלהם כ"ח]. ולכך תירץ בדגדי כהונה אע"ג דקשין הם, יש הנאה בלבישתן, מיהו אין הנאתן מרובה, הילכך לא גזרו עליהם בהצעה תחתיו כמו שגזרו בכלאים אחרים דהנאתן מצויה ותשמישן מרובה, כדאמרין בעלמא מילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן.

טו. בתוד"ה הכי קאמר. דהא אפי' אם מניח אותן ליכא איסורא.

הב"י [ריש סי' ש"ח] הביא בשם מהרלב"ח שהעתיק דברי תוס' דידן לענין שבת, וז"ל והתוס' כ' בספ"ק דיו"ט, שאם ירצה אדם להניח תפלין בשבת, אין איסור בדבר כלל, כי מה שאמרו [מנחות לו.]. יצאו שבתות וימים טובים שהם עצמם אות, היינו שאין צריך להניח בהם תפלין, אבל אם הניחם אין איסור בדבר, וכך הם דברי רש"י והר"ן וכו'. אמנם הגרע"א הביא דבריהם, וכ' דדברי תוס' דידן ביו"ט דוקא איירי, דבשבת אסור גזירה שמא יעבידם ד"א ברה"ר [ע"י שיפסקו, או ע"י שיצטרך לילך לבית הכסא, וכסוגיא דשבת סא.], משא"כ ביו"ט דשרי הוצאה, דהוי הוצאה זו לצורך כיון שמתלטלן לחזור וללבושן אח"כ. [ומה שהזכירו בסו"ד נהי דשבת וי"ט וכו', כוונתם שלא אמרי' דהוא זלזול לאות דשבת וי"ט ונפק"מ להתיר הנחתן ביו"ט, אבל בשבת אסור מיהת מצד גזירה שמא יעבידו וכו"ל]. [וציין לדברי המג"א [שם סקי"א] שהקשה ע"ד הב"י, דבסימן ל"א פסק כהזוהר דהמניח תפלין בחוה"מ חייב מיתה [שנראה כמזלזל באות חוה"מ, מחה"ש] כ"ש בשבת. ועוד הביא ד' תוס' דשבת דהו ככלי שמלאכתו לאיסור].

טו. בתוד"ה היה. וההיא דהיה יושב בביהמ"ד וכו' וקמ"ל דשבת לאו זמן תפילין.

כ' בחכמת מנוח, אע"ג דבלא"ה בע"ש כשקידש היום הוי לילה לאו זמן תפילין, י"ל דהורה דבשבת בלילה הוה תרי טעמי דאין זמן תפילין, משום לילה ומשום שבת, ונפק"מ ליום של שבת דגם הוא אינו זמן תפילין. א"נ דקידש היום הוי מעט קודם ששקעה חמה, דהא מוסיפין מחול על הקודש דאורייתא, ואז הוי יום. עכ"ל. [ונפק"מ לחלוץ תפילין משקבל עליו שבת, אבל לענין מי שלא הניח היום תפילין, לכאן דמי למש"כ הט"ז [סי' ת"ר סק"ב] לענין קהל שקבלו שבת קודם שתקעו בשופר [כשחל ר"ה ביום ה' ו'] ואח"כ בא להם שופר, ומסיק דיתקעו [בלי ברכה], דודאי כל אדם ניה"ל לקיים מצות הקב"ה, ואילו היה יודע שיוכל לקיים אח"כ מצוה של חובת היום, לא היה מקבל שבת עליו, והוי כמו קבלה בטעות וכו', ועוד, דאפי' היה יודע שביא שופר אח"כ, לא מהני קבלתו להפקיע החיוב של שופר, דלא עדיף משבועה דאינה חלה לעבור על המצוה. [ובזה השיגו הגרע"א, דחיילא בכלל, דקבלתו כולל כל המלאכות, ותו, דהמצוה ביום שני של ר"ה רק מדרבנן]. וה"נ בנידון דהחכמת מנוח, אם עדיין לא הניח תפילין, לכאן הוי כתקיעת שופר, ועדיפא מינה דתפילין דאורייתא. וע"ע בבאה"ל סי' ל"ז [ד"ה בשעת] בשם השל"ה, דאף להנהיגין להניח תפילין במנחה, בערב שבת לא יניח, וכ' בשע"ת הטעם שכבר נתנוצץ קדושת שבת משום דתוספת שבת דאורייתא, וא"כ ה"ה בעיו"ט].

טו: ושויין בדג וביצה שעליו שהן שני תבשילין.

כ' הרשב"א, ולא לפרושי טעמא דב"ש איצטריך, דבמקום ב"ה אינה משנה, אלא לאשמעינן דב"ה דתבשיל אחד גרידא סגי ליה ולא בדג וביצה שעליו פליגי, ולאפוקי מדז"ש בן אלעזר דאמר [יז: מודים ב"ש וב"ה על שני תבשילין שצריך, על מה נחלקו, על דג וביצה שעליו. ובמצפ"א כ', דנפק"מ להא דאיאת בפסחים [קיד.]. דבעי שני תבשילין [בקערה שמביאין לפני בעה"ב בליל פסח], ואיתא התם [קיד: דג וביצה שעליו נחשב לשנים. [ובתענית כו:]] דתנן ערב תשעה באב לא יאכל אדם שני תבשילין, כ' הר"ן שם דיש מן הגאונים הראשונים שלמדו בו דין שני תבשילין הללו מדינם לענין עירובי תבשילין. וכוונתו דבנתבשלו יחד כגון דג וביצה שעליו חשוב נמי שנים, ודלא כהרמב"ן המובא בריש דבריו דבכה"ג אינם שנים, דאינו דרך חשיבות ליאסר

בסעודה דערב ט"ב. [אמנם רש"י שם כ' כהר"ן בשם הגאונים, ולא מיייתי ממתני' דהכא, אלא מההיא דפסחים, ועיין רש"י בפסחים שם]. עוד נפק"מ למש"כ המג"א [ר"ס רמ"ב] בשם הזה"ק דלא יפחות משני תבשילין לכבוד שבת, וכ' שם הפמ"ג ז"ל, מה נקרא תבשיל, עיין סי' תקכ"ז סעיף ד' ה'.

טו: אכלו או שאבד, לא יבשל עליו בתחילה.

כ' הרשב"א והר"ן, דלא תקשי לרבא דאמר דעירוב משום כבוד השבת נתקן מ"ט בנאכל או אבד לא יבשל, דגם זה תקנה לשבת, שאם אתה מתיר לו לבשל כשנאבד עירובו, אף הוא מתרשל בעירוב וישכח סעודת שבת מלברור לה מנה יפה, [והר"ן הוסיף שיתרשל ולא ישמרנו או יאבד או יאכל], ומוטב שלא יתעדן שבת אחת כדי שיתעדן שבתות הרבה. וכ' ע"ז הרש"ש, דמזה נראה ראייה לשיטת תר"י ריש ברכות, דס"ל דלרבנן דאמרי שם דזמן ק"ש עד חצות משום סייג, היכא דעבר ולא קרא עד חצות, שוב אינו קורא, ודלא כהשא"ג א"י ד' שהשיג עליו מסברא [דהיאך אפשר לבטל עכשיו מצות ק"ש בודאי מפני סייג של ספק ק"ש אחרת, שלא יבא לסמוך על שהות שיש לו ובתוך כך יעבור הזמן, והיאך נניח את הודאי דק"ש זו מפני חשש ספק של ק"ש אחרת, זו ודאי אין הדעת סובלן. עכ"ל השא"ג א"י]. [א"ה, אולי מודה השא"ג לענין שבת, דיליף ביומא [פד:]] מקרא דושמרו בני"י את השבת לעשות את השבת וגו', חלל עליו שבת אחת כדי שישמרו שבתות הרבה, ופירש"י דה"ק קרא הזהרו בשבת זו בקיום שמירת שבתות הרבה. מיהו התם בשמירה, והכא בזכירה].

טו: זכרוהו מאחר שבא להשכיחו.

רש"י פי', דכשבא יו"ט בע"ש קרוב שבת להשתכח מחמת שמרבה בסעודת שבת, ואינו מניח לשבת כדי כבודו. אבל הר"ן פי', דהיו"ט בא לאסור עליך שלא תבשל לשבת, והזכירהו בעירוב שתוכל לבשל לצורך השבת. וכ' המהרש"א והמהר"ם שייף, דלטעמא דרש"י אתיא הך דשמואל כרבא דאמר בסמוך שתקנוהו כדי שיברור מנה יפה לשבת, אבל לטעמא דהר"ן יתפרש נמי לרב אשי.

טו: מ"ט אמר רבא כדי שיברור מנה יפה לשבת וכו', רב אשי אמר כדי שיאמרו וכו'.

כ' הרא"ש [סי' א'], יראה דנפק"מ בין אלו שני הטעמים, דלרבא צריך לערב דוקא בערב יו"ט כדי שיברור מנה יפה לשבת, ולרב אשי יכול לערב אפי' קודם עיו"ט, ויו"ט של סוכות שחל להיות בחמישי בשבת, יכול לערב עיו"ט עירוב אחד לשבת זו ולשבת הבאה. [והא דנקט במשנה מעיו"ט, לא למעוטי קודם לכן, אלא למעוטי ביו"ט דלא. מלא הרועים]. ובקיצור פסקי הרא"ש הוסיף, דעירוב זה יכול להניחו עתה אדעתא דלסמוך עליה כל זמן שהוא קיים. [ויל"ע אי מהני נמי כשקדשו ע"פ הראיה, היכא דבשעת הנחתו אכתי לא הוה ברירא דימים טובים הבאים לאחר זמן יהיו סמוכים לשבת, דמיתלא תלין בקידוש החודש ועיבור שנים העתידין], אמנם בקרב"נ [אות ב'] כ', דהכלבו בשם רבינו נתנאל ס"ל אין לשנות המנהג לערב עיו"ט בלא ראייה ברורה, ואין לנו אלא לשון משנתנו עושה אדם תבשיל מעיו"ט וסומך עליו לשבת, וגם הברייתות והגמ' כך הוא, וגם אין כבוד בתבשיל שעברה צורתו, ואין שייך בתבשיל זכרוהו מאחר שבא להשכיחו. ומהרש"ל כ' עליו שכן עיקר, ודלא כפסק השו"ע [שפסק כהרא"ש].

ומסיק בקרב"נ דיש נפק"מ אחריתי בין טעמא דרבא לטעמא דרב אשי, לפמ"ש"כ האגודה [וכ"ה במרדכי סי' תרע"א] דסמך רבינו שמואל על הא דרבא, פעם אחת ששכח ולא עירב עד יום שני, והניח עירוב תבשילין ביו"ט, כי התלמודא פריך לרבא, אפי' ביו"ט נמי, ומשני שמא יפשע, והיכא דשכח [דאין כאן פשיעה. ל' המרדכי] ליכא למיחש [ויניח ביו"ט עצמו. ל' המרדכי]. והרש"ש כ' [ע"ד רש"י בד"ה אכלו], לולי דמסתפינא הייתי אומר, דלטעמא דרבא אם נאכל העירוב אחר סעודת סעודת יו"ט, מותר לבשל בתחילה לשבת, דתו לא שייך טעמא שמא יכלה הכל ליו"ט. [יעו"ש שכ' דנפק"מ לדינא, לפ"ד המרדכי הנ"ל דסמך רבינו שמואל אטעמא דרבא משום דבשל סופרים הלך אחר המיקל].

וז"ל הפנ"י, ולכא"ו היה נראה דאיכא עוד נפק"מ בין טעמא דרבא לדרב אשי, לענין פלוגתא דר"ת ור"י לקמן [יז: בתוד"ה אמר] אי בעינן פת ותבשיל אפי' לב"ה, או דסגי בתבשיל לחוד, ונראה דלטעמא דכדי שיברור מנה יפה לשבת וכו', בעינן פת ותבשיל, כדי שיברור ג"כ מנה יפה לאפיו ולמבושל, משא"כ לטעמיה דרב אשי כדי שיאמרו אין אופין וכו', והיינו להיכר בעלמא, סגי בחד מיניהו, כנ"ל לכא"ו. אלא דלקמן כ' תוס' דפלוגתא דתנאי הוא בירושלמי, וע"כ נראה דוחק לומר דרבא סובר כר' אליעזר. וצ"ע.

טו: בשלמא לרב אשי וכו', אלא לרבא מאי איריא מעי"ט, אפי' ביו"ט נמי וכו'.

בתורי"ד גרס איפכא, בשלמא לרבא וכו' אלא לרב אשי וכו' אפי' ביו"ט נמי, ופירשה וז"ל, בשלמא לרבא דאמר כדי שיברור מנה יפה לשבת, משו"ה צריך לערב מעי"ט שיכין מאז גם לשבת, אלא לרב אשי דאמר משום כדי שיאמרו וכו', מאי איריא מעי"ט, אפי' אם יערב ביו"ט נמי איכא היכרא, שיתקנו שלא יוכל אדם לבשל מיו"ט לשבת, אלא פירש קצת ממה שהכין ליו"ט ויאמר זה יהא עירוב, ואח"כ יבשל מיו"ט לשבת, וכיון שלא התרתה לו לבשל בלא עירוב, יודע הוא שאין מבשלין מיו"ט לשבת. ומתוך אה"נ שהיה לו די בזה, אלא גזירה שמא ישמע שהוא טרוד בשמחת יו"ט ולא יערב כלל, לפיכך תקנו שיערב מעי"ט. [וכ"נ מפיר"ח, מדכ' ואקשינן עליה וכו', משמע דקאי אדרב אשי דסמך ליה, דאי קאי אדרבא, הו"ל לפרושי, וגם ממש"כ בטעמא דרבא שיועד כי **מחר** צריך לבשל לשבת וכו', אף הוא מתכוין וכו' **שלא יבשל** הכל ליו"ט, משמע דבשעת בישול מעי"ט יברר לצורך שבת, ולא כפירש"י דביו"ט עצמו לא יכלה הכל ליו"ט אלא יברור מנה לשבת].

טז: או אוכל ושותה או יושב ושונה.

כ' בס' בניהו, יש לדקדק למה נקיט יושב ושונה, הול"ל או שונה, ונ"ל בס"ד דאמרו בגמ' [מגילה כא.] גבי מרע"ה כשלמד בסיני תורה מהקב"ה, שהיה לומד הקשות מיושב והקלות מעומד וכו', ויודע דהקשות יש בהם טירחא גדולה, ואיכא למימר לא ילמד הקשות ביו"ט משום טירחא, וכמ"ש בנדרים [לז.]. גבי הרב המלמד תורה לתלמידים בשבת, ולכן אמר **יושב** ושונה, ר"ל ישנה גם הקשות דצריכין ישיבה ודינייהו בישיבה. [א"ה, לא נתבאר בדבריו במה חלוק מההיא דנדרים. ושמוא יש לחלק בין תלמידים קטנים לגדול הלומד לעצמו. או שמוא יש לחלק בין שבת ליו"ט].

טז: ברש"י ד"ה עד מתי הם יושבים לא גרסינן.

ופירש בשיטמ"ק הטעם, דא"כ הוא במשמע שאומר כן על הנשואים, ומאי האי דקאמר להו לא לכם אני אומר. והריטב"א ז"ל כ' דשפיר גרסינן ליה, ופירש, ועל הראשונים אמר, אחר שליבם ועיניהם על האכילה, למה איחרו לקיים עונג שבת [אצ"ל עונג יו"ט] עד עתה. ובתוס' רי"ד פירש לפי גירסא זו, עד מתי הן יושבין ומאריכין בסעודתן, ואינן באים לביהמ"ד לשמוע דברי תורה. ובתור"פ הביא פירש"י, וכ' ע"ז, א"נ גרסינן ליה, וכעס אף על היושבים, דכיון שהתחיל ביהמ"ד להתרוקן, היה להם לצאת, לפי שגנאי הוא לו לדרוש בעם מועט, וגם לפסוק לא רצה בעוד שהיה שם עם, ולכן כעס גם עליהם. [וצ"ב, דהא קאמר לא לכם אני אומר, ואולי כונתו לפי מה שהיו סבורין הם, וכמש"כ רש"י בד"ה התחילו, דסבורין היו שכועס על כת ששית מפני שאחרו לצאת, וכ"ש עליהם. ואהא מפרש טעמא, דמשיצאו חמש כתות, היה לכל הנשואים לצאת ג"כ כדי שיפסוק מלדרוש, ור"א פירש להם, דמשיצאו כת ששית אין דעתו לדרוש עוד, ובששית הדבר תלוי שהיה להם למהר לצאת, [ובזה נטה מפירש"י בד"ה הללו בעלי מארה, שהקפיד על יציאת הששית, ומשו"ה מחק הגירסא], ודוחק, ועצ"ב].

טז: ברש"י ד"ה אכלו משמנים. מקרא הוא בס' עזרא עד כי חדות ד' היא מעוזכם.

הא דהוצרך רש"י למימר עד כי חדות ד' היא מעוזכם, ולא סגי במש"כ מקרא הוא בס' עזרא, כ' בבן יהוידע, דהוקשה לו הא דא"ר אליעזר סיפא דקרא ואל תעצבו וגו' דלא שייך הכא, [ועזרא אמר כן כשראה

אותם בוכים ועצבים], לכך פירש"י דהמקרא הוא עד חדות ד' וגו', ולכך הוכרח לאומרו כדי שלא יאמר חצי פסוק, דכל פסוקא דלא פסקיה משה אנו לא פסקינן כדאמר' במגילה כב.], וכשיטת תוס' בסוכה [לח: ד"ה הוא אומר] דאף בפסוקי כתובים שייך הך דינא, ודלא כמש"כ המג"א [סי' תכ"ב סק"ח] בשם הכל בו דבכתובים ליכא קפידא.

טז: בתוד"ה לוו. והא דאמר וכו' המ"מ כשאין לו לפרוע.

ומהרש"ל ומהר"ם הגיהו בדבריהם [עפ"ד הגה"א סי' ד'] דצ"ל כשאין לו לפרוע אא"כ יטול מן הצדקה, אבל הכא מיירי שיש לו משכונות כדי לפרוע ואין לו מעות, לכך אמר לוו עלי ואני פורע. והגר"א הגיה דצ"ל כשאין לו ממי ללוות. וועיין בשפ"א שכ' וז"ל, יש מגיהין בתוס' דאין לו ממי ללוות, ואינו נכון, דהא מאותן אנשים שרוצה ליקח מהם צדקה, יכול ליקח בהלוואה, ולמה יעשה שבתו חול, רק כדפירש מהרש"ל בתוס' שאין לו נכסים לפרוע, ומי שאין לו, אסור ללוות, הגם דלמצות קדושת היום מביטחין לו מן השמים לפרוע, מ"מ מצד ממון חבירו אסור ללוות על סמך זה, ודוקא כשיש לו לפרוע ע"י מכירת חפץ וכדומה כדברי המהרש"ל, אז מותר ללוות. ולולי דברי תוס' היה אפ"ל דהכא מיירי דוקא ביו"ט דכבוד יו"ט חמור מכבוד שבת, אך התוס' פירשו דעשה שבתך חול כולל גם ימים טובים. עכ"ל. אמנם המ"ב [סי' רמ"ב סק"ג] הביא דברי הגה"א ודברי הגר"א יחד, וכ' בשעה"צ [סק"י"ב] דמשמע מדברי הגר"א דאם מוצא ללוות [בלא משכון] צריך ללוות, ושכ"כ הב"ח, [וכ"כ בדמש"א דהיינו דקשיא ליה להגר"א על גירסא שלפנינו בתוס'. וכפ"ה פ"ה המ"ב דגם לג"ה הגה"א, הא דמוקים לה ביש לו משכונות, אינו משום דאסור ללוות בלא משכון על סמך הבטחת אני פורע, אלא משום דאין מצוי שילוהו בלא משכון], ושוב הביא דבעט"ז כ' שלא ילוה אא"כ משער שיהיה לו במה לפרוע, ומסיק דהכל לפי הענין.

ובבן יהוידע קשיא ליה מסברא, דאם יאמר למלוה הלויני והשי"ת ערב, לא ירצה להלוות לו, ואחד היה בעולם ור"ע שמו שלוח מהמטרונתא באופן זה והאמינה בדבריו, וסוף פרע לה הערב ב"ה וברוך שמו באמצעות הים [עיי' נדרים נ. ור"ן שם], וא"כ איך אומר הקב"ה לוו עלי ואני פורע, והוא יודע שאין מלוים בכך, ונ"ל בס"ד הכונה שילוח אדם מיניה וביה, דאם הרווח שמרויח בחול מצומצם שייסיק לו רק למזונות מצומצמים בכל יום, ואין בו סיפוק למותרות של יו"ט, אז האדם ילוה מיניה וביה מן רווח המצומצם להוצאות מותרות יו"ט, ולא יאמר אם אעשה הוצאה מרובה ליו"ט, מה אוכל בימי החול הבאים אחר יו"ט, וע"ז אומר לו הקב"ה, תאמין ותבטח בי באמת, ואז אני פורע אחר יו"ט ממה שלוית מעצמך מחלק פרנסת ימי החול, ורק בתנאי שתאמינו בי באמת בלב ונפש. עכ"ל. [בקיצור קצת].

טז. כל מזונותי של אדם קצובין וכו' חוץ מהוצאת שבתות וכו'.

והטור [סי' תי"ט] הוסיף ע"פ הפסיקתא גם הוצאת ר"ח, וכ' הבי' דבגמ' דידן לא הזכירו זה, דנכלל בהוצאת יו"ט. ובשיטמ"ק כ' בשם הריטב"א וז"ל, דלאו דוקא הוצאת שבתות ויו"ט, דה"ה לכל הוצאה של מצוה, אלא נקט הני דרגלי ושכיחי. וכ' בתוס' דכולן רמיזי בהאי קרא דלכו אכלו משמנים וכו', לחם חוקי, פירוש, וילף מיניה תלמוד תורה וכל דבר מצוה, א"נ דת"ת נקרא חוק דכתיב חקיו ומשפטיו לישראל. עכ"ל הריטב"א.

טז. מצא אחרת נאה הימנה, מניח את השניה ואוכל את הראשונה.

כ' בגילויני הש"ס למהר"י ענגיל וז"ל, יל"ע לכא' למ"ד הזמנה מילתא היא, מדוע אין הראשונה אסורה משום מוקצה מחמת מצוה, ועיין פי' הראב"ד בעדיות [פ"ד מ"י בד"ה כלכלת שבת] שכ' דכל המוכן לשבת אין אדם נמלך עליו למוכרו ולא לעשותו לדבר אחר, עיי"ש, ואולם י"ל דרך הדרך כן משום חיבוב וכבוד שבת, אבל אינו איסור, ועוד דבמוצא אחרת נאה הימנה, הא לא עדיף מקדשים דנפדין בשביל מציאת אחרת נאה הימנה, כמבואר בשבועות [יא:], וכאן נמי מה שמכין השניה הנאה מן הראשונה תחת הראשונה, זהו כפדין לראשונה שהיא נפדית ומתחללת בשניה, וגם סתמא בהכינו הראשונה מיד דעתו שאם יזדמן

לו נאה הימנה יאכל את זו, והיא אומדנא ברורה דהוי כתנאי דמהנה בהקצאה ליו"ט.

טז. שכל מעשיו לשם שמים.

וכ' בשיטמ"ק, וא"ת ושמאי לא היה עושה לשם שמים [בתמיה], והלא אינו חס על ממונו לכבוד שבת, וי"ל דלשמאי פשיטא שעושה לש"ש, ולהלל הוא שהוצרך לתת טעם, מפני שנראה שאינו חושש לכבוד שבת לפי שאינו טורח להזמין יום או יומיים. [וע"ע בבן יהוידע באורח].

טז. אי הכי לא ליענשו נכרים עלה.

ופירש"י דאשכחן שחזר הקב"ה להענישן על התורה ועל המצוות וכו'. וכ' המהרש"ל וז"ל, הקשו בשיבה, ומנלן דאיענשו כותים אשבת קאי, דילמא שבת דבצינעא לא ליענשו עלה, ונראה בעיני, דאי הוה שבת בצינעא, א"כ לא ליענשו נמי אשאר תורה, שיוכלו לומר אלמלא נתת לנו יום מנוחה, היינו ג"כ מקבלין עול מלכות עלינו, אבל לא נתת לנו יום המנוחה, ואדרבה, כתיב יום ולילה לא ישבותו [א"ה, לכאו' כוונתו דמהך קרא ילפי' בסנהדרין [נח]: דעכו"ם ששבת חייב מיתה, וכדלקמן בדברי המהרש"א], משו"ה לא קבלנו עלינו שום דת ועול מלכות, אלא שיעשה אדם כל צרכו וכפי הנאות לו מבלי דת חוץ מז' מצוות, אלא שמעינן שהקב"ה רצה ג"כ ליתן להם השבת כמו לישראל ולא אבו שמוע כלל. עכ"ל.

והמהרש"א [בחי' הלכות, וביתר ביאור בח"א] הקשה, איך יענשו העכו"ם על השבת אם לא יקיימוה, הא אמרי' בסנהדרין עכו"ם ששבת חייב מיתה, ולכן פי' איפכא, דאהא גופא קשיא ליה מ"ט כששבת חייב מיתה, דכיון שמצות שבת לא אודעינהו, לא ליענשו עכו"ם אם יקיימוהו, דהא ודאי מסברא אם הנכרי שובת שלא לשם מצוה דאינו חייב מיתה. והוסיף הפנ"י, דכוונתו ע"פ שיטת הרמב"ם דהא דאמרי' בסנהדרין דאפי' אם שבת בשני בשבת חייב, איירי דוקא דנתכוין לשם שביתה, וא"כ מקשה הכא, כיון דלא ידעו העכו"ם כלל ממצות שבת, לא שייך בהם לשם שביתה. אלא דקשיא ליה להפנ"י דלישנא דגמ' לא משמע כביאורה מהרש"א, ולכן ביאר דהא דעכו"ם ששבת חייב מיתה, היינו אחר שלא קיבלו כל התורה, אבל סופן ליענש על שלא קיבלו התורה ומצות שבת בכלל, וע"ז מקשה שפיר, כיון שנתן מצות שבת בצנעא לא ליענשו על שלא קיבלו.

והצל"ח תמה על דבריו דאטו הא דעכו"ם ששבת פירושו לשם מצות שבת בראשית, והלא בפירוש אמרו בסנהדרין שם דאפי' בשני בשבת, ומש"כ הרמב"ם [בפי' מהל' מלכים ה"ט] אם עשה אותן לעצמו כמו שבת וכו', הוא ששובת לשם חג, ולאפוקי אם שבת מחמת שלא היה לו שום מלאכה וישב בטל שאינו חייב, אבל כל ששובת באיזה יום שיהיה מחמת שרצונו לעשות לו יום זה יום חג חייב, ומה לי אם יודע ממצות שבת בראשית, או אינו יודע והוא מעצמו עושה לו יום חג לשבות בו. [יעו"ש ביאורו בסוגיא]. וע"ע במהר"ם שי"ף.

טז. נשמה יתירה לא אודעינהו.

פירש"י דנשמה יתירה היינו רוחב לב למנוחה ושמחה ולהיות פתוח לרוחה ויאכל וישתה ואין נפשו קצה עליו. ובגילויני הש"ס למהר"י ענגיל ז"ל באר הטעם דלא אודעינהו לעכו"ם, משום דזה לא שייך בעכו"ם אכילה של קדושה, וגם שמחה של קדושה בהאכילה לא שייך אצלם, כי האכילה אצלם מוגשמת ולשמחה מה זו עושה. [יעו"ש עוד]. ועיין בבן יהוידע שכ' בשם האריז"ל, כי אותם העדיים שהם כתרים של אור שלקחו ישראל במתן תורה וניטלו מהם בעגל, לקחם מרע"ה [כדאיתא בשבת פח.], ועם כל זה הוא עושה טובת עין ומחזיר אותם לישראל בשבת, וזהו נשמה יתירה שיש לישראל בשבת, וכנזכר בכוננת ישמח משה וכו'. עכ"ד האריז"ל. ונמצא נשמה יתירה של שבת היא בתורת חסד וצדקה לישראל, כי בדין, אחר שהפסידו העדי בעגל. אין להם זכות עוד בזה, ולכן לא אודעינהו, כדי שלא יהיו שרי או"ה והשטן מקטרגים בזה על ישראל. [ולא הוצרך לפרש למה לא ניתנה נשמה יתירה לאו"ה, דהא לא שייכי בה כלל, דמעולם לא זכו בכתרים אלו דמתן תורה, רק

דס"ל דלא אודעינהו היינו דאפי' לידע ענין נשמה יתירה של ישראל נמי לא הודיעם, וע"ז פי' הטעם שלא יקטרגו]. ובשיטמ"ק פירש ז"ל, ושכרו נשמה יתירה, פי' ועל זה חל עליו שפע אלוקי ושכל יותר לעסוק בתרה ולעיין במעשי ד'.

טז. ואם צלאן נכרי סומך עליהן משום ערוב תבשילין.

כ' בקרב"ן [סי' ה', אות י'], הול"ל רבותא טפי, אם מלחן נכרי סומך עליהן משום עירוב תבשילין, והו"ל לאשמועינן רבותא טפי לענין ע"ת, וכן בברייתא דבסמוך דחשיב שלוק וכבוש וצלי, ומליח שייריה, ש"מ דאין סומכין על דג מליח לענין ע"ת ואפי' בדיעבד, דלא כשו"ת חכם צבי סי' ק"ל. וא"ת מאי שנא כבוש ומאי שנא מליח, תי' בעל מג"א [סי' תקכ"ז סק"ה] דכבוש הרי הוא כמבושל, אבל מליח אינו אלא כרותח דצלי, עכ"ל, ואפרש שיחתו, מדקתני במתני' ועושה תבשיל מעיו"ט לאפוקי דג מליח, משא"כ כבוש וצלי וקוליס האיספנין דהדחתן זהו בישולן וחייב עליה בשבת, כל הני נכללין בתבשיל. ואפשר עוד לומר, דלחומר א בלחוד הוא דאמרינן מליח כרותח דצלי ולא לקולא, כדאשכחן במליחת כבד, דאין תקנה לבשלה כי אם אחר צלי, ש"מ דלקולא לא אמרינן כרותח דצלי. עכ"ל הקרב"ן. והרש"ש הביא דבתשו' נו"ב תניא [סי' כ"ג] נסתפק השואל אם הוא דאורייתא או דרבנן, עיי"ש תשובתו, ובמחכ"ת אישתמיט להו גמ' דמנחות [כא]. אלא טעמא דמיעטיה לדם, הא לאו הכי הו"א דם ליבעי מלח, כיון דמלחיה נפק מתורת דם וכו', דם שמלחו אינו עובר עליו, ופירש"י מטעם דמליח הרי הוא כרותח, הרי דמדאורייתא הוא ואפי' להקל.

והצל"ח כ' דכונת המג"א, שהרי לא אמרינן דמליח הרי הוא כרותח דצלי, רק אמרו מליח הרי הוא כרותח, ואנן מפרשינן כרותח דצלי, וגם אפי' הוה אומר שמואל שם בפירוש מליח הרי הוא כרותח דצלי, ג"כ מפרשינן דלענין פליטה ובליעה קאמר, אבל בכבוש אמר סתם כבוש הרי הוא כמבושל מכלל דלכל הדברים כבוש הוא כמבושל.

טז. בתוד"ה איזהו. וי"מ מתכסה שאין מזכירין אותו במוסף ר"ה, ור"ת הוה אומר אדרבה וכו', ותיקן ר"ת לומר וכו'.

ובתור"פ הוסיף בזה וז"ל, ובימי בחרותו של רש"י ובימי רבותיו, הנהיגו לומר ובראשי חדשיכם, [וכן מבואר בלשון רש"י ר"ה לה. בד"ה אילימא], ור"ת אמר דאית מיניה חורבה, דבני כפרים הבאים לעיירות היו מונין י' ימים שבין ר"ה ליוה"כ מיום שני, דסבורים היו דהוי כשאר ראש חודש דמנינן מיום שני, ולכן הנהיג שלא לאומרו כלל, וסמך להזכיר מלבד עולת החודש וכו'. ובתוס' הרא"ש ב"ר [ח: בד"ה שהחודש] הביא הא דר"ת תיקן לומר מלבד עולת החודש וכו', וכ' ע"ז, ולי נראה מה שנהגו שלא לומר במוסף ר"ה מוסף ר"ח וכו', [כטעמא דתור"פ הנ"ל], ומסיק לכן נכון שלא להזכיר ראש חודש כלל. ועוד כ', מיהו אין לפרש "מתכסה" שאין מזכירין מוסף של ר"ה, דבמקם שמקדשין ע"פ הראיה ועושין ר"ה יום אחד, ראוי להזכירו.

טז: לא, דאית ביה כזית.

כ' הרש"ש, נראה דאשמעינן דלא תימא כיון דקרא שם עירוב על כל הככר, צריך שיהא כולו קיים. אבל אין לומר דקמ"ל אע"ג שהוא פרוס ולכתחילה אין מערבין בו, מידי דהוה אעירובי חצירות דקיי"ל כר' יהושע בעירובין [פ: במשנה, דהטעם דהתם משום איבה [שבאין לידי מחלוקת שאומר אני נותן שלימה ואתה פרוסה. רש"י] לא שייך הכא דמערב לעצמו, ואי דמזכה לאחרים, גם בזה לא שייך איבה כמש"כ הרא"ש שם.

טז: לא, אין לו שיעור למעלה וכו'.

כ' הפנ"י, הא דאיצטריך לאשמעינן דאין לו שיעור למעלה, היינו לענין דסגי בכזית בין לאחד ובין למאה, אע"ג דבתחומין צריך שני סעודות לכל אחד, ובחצירות כזית לכל אחד, וקמ"ל דהכא בעירוב תבשילין סגי בכזית אפי' למאה, דאלת"ה אין כאן שום חידוש לומר דאין שיעור למעלה, דמילתא דפשיטא היא. וכ"כ הצל"ח, ותירץ בזה קושיית מהר"ם שי"ף דלענין שאין שיעור למעלה אין שייך לומר תחלתו וסופו,

וכ' הצל"ח דה"ק, דאפי' אם היה תחלתו מרובה כגון עשרה זיתים, ואמר בדין יהא שרי לי ולכל אשר יסמוך עלי וכו', ונתמעט ונשתייר ה' כזיתים, לא נימא כיון שלקח יותר מכזית והרבה לקחת י' זיתים, מסתמא היה דעתו על י' אנשים שיגיע זית לכל אחד, וכיון שלא נשתייר רק חמשה זיתים, לא יוכלו לסמוך עליו רק חמשה, [א"ה, לא נתבאר איזה חמשה מתוך העשרה יוכלו לסמוך, ואולי כל הקודם זוכה. ויל"ע], קמ"ל שגם סופו אין לו שיעור, ויוכלו לסמוך עליו כל מי שירצה אם לא פשעו. [ובעיקר קושית הפנ"י עיין בבן יהוידע, שכ' דכשהעירוב מרובה יותר מהמתבשל ביו"ט לשבת, ס"ד דאמרי' לא יהא חלק הרוב טפל להמועט, כדרך שכ' בעה"מ דפת שהיא חיי נפש אינה טפילה לתבשיל, ולכן אין אופין על המבושל. ולכא' הוא פלא, דבגוונא דבעה"מ הוי איפכא מנדון דידן, שהנעשה ביו"ט חשוב טפי מן העירוב].

טז: עד תחום שבת.

כ' הר"ן דטפי מהכי אפשר דאפי' במפרש ומתנה לא מהני, שאינו בדין שיערב אחד לכל העולם. והרה"מ [בפ"י מהל' יו"ט ה"ז] כ' בשם הרשב"א, דאפי' מי שיערב עירובי תחומין ויכול לבא, אינו סומך עליו, שלא נתן דעתו מן הסתם אלא על שהן בתוך תחומין, ולפיכך אם פירש אפי' על מי שיכול לבא אצלו ע"י עירובי תחומין, אף הן סומכין עליו. והמהרש"ל [ביש"ש סי' י'] דקדק מלשון רש"י [שכ' לא היה דעתו של מניח ולא עלו על לבו לזכור] כדעת הרשב"א, והכי קיי"ל [בסי' תקכ"ז ס"ח].

טז: ההוא סמיא וכו' א"ל סמוך אדידי וכו', לכולי עלמא שרי לדידך אסור.

כ' בעה"מ ז"ל, איכא מאן דקשיא ליה, כיון דהוה שמואל מערב לכולה נהרדעא, ודעת מי שהניחו לו לא בעינן, אמאי לא נפק ההוא סמיא בעירוביה דשמואל בכלל כל בני נהרדעא. ויש מי שאמרו בפירוק קושיא זו, כיון דההוא סמיא הוה ידע ביה בשמואל דהוה מערב אכולה נהרדעא, והוה מערב לעצמו ולא היה רוצה לצאת בעירובו של שמואל אלא בעירוב עצמו, ופשע בעירובו שנה אחר שנה, לפיכך א"ל שמואל כבר גלית אדעתך שאינך רוצה לצאת בעירובי, שאתה מתעצב כשאתה נזכר שלא עשית עירוב לעצמך, ופשעת בדבר זה שנה אחר שנה, גם אני אין בדעתי להוציא אלא מי שסמך עלי או מי שאינו בקי או מי ששגג או נאנס, אבל אין בדעתי להוציא את הפושעים.

ולדעתי זה המעשה לא היה בנהרדעא, ואם היה בנהרדעא, לא היה אותו סומא מנהרדעא ולא מן השרויין בתחומה, אלא חוץ לתחום היה בא ע"י עירובי תחומין, ומעולם לא יצא בעירובו של שמואל, והאי דא"ל סמוך אדידי, כלומר סמוך על המתוקן שלי כאדם הסומך על שולחנו של חבריו, וכשנודע לו שהיה פושע במצות עירוב אסור לו, כההיא דא"ר חסדא, ושלחו מנות לאין נכון לו, למי שלא היה לו להניח עירובי תבשילין, אבל היה לו להניח ולא הניח, פושע הוא [לעיל טו: ללישנא בתרא], וכן הא דמכריז ר' יעקב בר אידי מי שלא הניח עירובי תבשילין יבא ויסמוך על שלי, דרך נדיבות היתה שיסמכו על שולחנו כל מי שלא עירב, [ובשיטת ריב"ב הוסיף, דהכי דייק לישנא דקאמר יבא ויסמוך על שלי, ולא קאמר יסמוך על שלי, אלמא לשון סמיכה זו כאדם שאומר לחבירו בוא סמוך על שולחני, ואינו מלשון סומך עליו לשבת דמתני', ואגב גררא אתייה לההוא עובדא גבי הנך עובדי דמר שמואל ור' אמי ור' אסי, ולא משום דדמי כולהו עובדי להדדי, דהא שמואל מערב ולא מכריז וכו', ור' יעקב ב"א מכריז ולא מערב אלא לעצמו בלבד וכו', והא דאמרינן עלה ועד כמה, חוזר על המעשים הראשונים וכו'. עכ"ל בעה"מ].

טז: יו"ט שחל בע"ש אין מערבין לא עירובי תחומין.

כ' הר"ן, דלא שרו עירובי תבשילין אלא דבר שהוא דומה לתיקון סעודה כגון אפיה ובישול. וכ' ביש"ש [סי' י"ב] ובפנ"י, דלפ"ז אף לעירובי חצירות לא מהני מה שהניח עירובי תבשילין. [אמנם הא"ז [הו"ד בהגה"א] כ' דאם הניח עירובי תבשילין מערב יו"ט, מערב ביו"ט עירובי חצירות ולא תחומין, וכ' בהגהות מגלה עמוקות [על דברי הר"ן], דחשיב עירובי חצירות תיקון סעודה שמתטל ממקום למקום].

והמג"א [סי' תקכ"ח סק"ב] הביא ד' הר"ן, וכ' ע"ז הגרע"א ז"ל, לכא' היה נראה ליתן טעם אחר, דעירובי תבשילין אינו מתיר רק מה דמותר ביו"ט לעשות לצורך עצמו, מותר לעשות לצורך שבת, וגם דאפשר שיהיה לצורך יו"ט אם יקלעו לו אורחים, אבל לענין עירוב דלא משכחת דבר זה לצורך יו"ט עצמו, דע"ח [כן הוא בגליון השו"ע שלפנינו, ולפ"ז היינו עירוב חצירות, אמנם בליקוט העתיקו דע"ת [בתי"ו], ר"ל עירוב תחומין] להיתר יו"ט צריך להיות קודם יו"ט, וגם המעשה דערוב בודאי אינו לצורך היום, דלא יהיה הטלטול ביומו כיון דלא היה מערב קודם, בכה"ג דודאי לצורך שבת הוא, אין עירוב תבשילין מתיר. [ועיין בפנ"י שכ' דאף לרב חסדא דס"ל צרכי שבת נעשין ביו"ט, לא מהני הך סברא אלא לאוכל נפש אבל לא למכשירין, ולפ"ז לא מהני עירוב תבשילין לא לענין להניח עירובי תחומין ולא לענין עירובי חצירות, ודלא כהאו"ז].

ובמג"א [סי' תרס"ז סק"ג] כ' בשם מהרי"ל דאסר לחפש הס"ת משבת ליו"ט, וכ' שם הגרע"א דמשמע דמיו"ט לשבת מותר ע"י עירוב תבשילין, וציין לדבריו דלעיל, דלפ"ז שפיר שייך בזה התירא דהואיל ואי מקלעי ליה אורחין שרוצים ללמוד ביו"ט הפרשה שיקראו בשבת, אבל לטעמא דהר"ן אסור לחפש הס"ת מיו"ט לשבת אפי' ע"י עירוב תבשילין, דהא אינו מתיר אלא צרכי סעודה.

טז: רבי אומר מערבין ערובי חצירות וכו' ואי אתה אסורו בדבר המותר לו.

וכ' הר"ן, הני מילי בכלים שיש בהן צורך ליום קצת, אבל כל שאין בהם צורך ליום כלל, אפשר דכי היכי דכי מפיך להו מרה"י לרה"ר עבר אדאורייתא, ה"נ לאפוקינהו מחצר לחצר בלא עירוב אסור מדרבנן. [ולכא' צ"ב לפ"ז בהא דשרי להניח עירובי חצירות מיו"ט לשבת], או אפשר שכיין שרוב ההוצאות ביו"ט אינן צריכות עירוב, אף מפני מיעוטן לא הצריכוהו, וכבר כתבתי זה למעלה. [סי' תתס"ה, דלשון הר"ף משמע כסברא בתרייתא, אבל הרשב"א כ' כסברת קמייתא, ועיין במ"ב [סי' תקכ"ח סק"א] דמסתמת ד' השו"ע משמע כהר"ף, ומהרמ"א מוכח כהרשב"א]. ומסיק הר"ן, ומיהו ליכא ספיא שאם עירב מהני ליה עירוב להוציא מחצר לחצר אף דבר שאין בו צורך יום כלל, ובלבד שיהא תורת כלי עליו.

טז: בדבר המותר לו.

כ' השפ"א, פירש"י דביו"ט לא בעי עירובי חצירות. ולפ"ז ה"ה בעירובי תחומין לפעמים מניחין [ביו"ט לשבת] כגון שכבר הניח עירובי תחומין בעיו"ט [להתיר לילך ביו"ט, דהול"ל דבר המותר ביו"ט], אלא שנאכל העירוב ביו"ט ורוצה להניח על שבת. ולולי דבריו היה נ"ל לפרש, דעירובי חצירות הוא חומרא דרבנן אבל מדין תורה ליכא איסור, אבל עירובי תחומין הוא להתיר דבר שיש בו איסור מה"ת, [דאפי' למ"ד תחומין דרבנן, מ"מ חמור יותר מעירובי חצירות כיון שיש לו סמך בתורה, כמש"כ רש"י ותוס' בשבת [לד.]. לענין ביה"ש, עיי"ש], לכן נקראת תיקון טפי מעירובי חצירות. ולפ"ז גם באופן הנ"ל אסור להניח עירובי תחומין, וצ"ע לדינא.

טז: בתוד"ה דגים. אבל אם לא היו מלוחים, יש בהם משום בשולי נכרים.

ולא נתבאר אם כוונתם שבשלם העכו"ם בלא מליחה כלל, או כשמלחם העכו"ם ובשלם, [דלא היו מלוחים לפני שהתחיל לתקנן]. וז"ל תור"פ, פי' הקונטרס וכו', וי"מ דאע"פ שמלחן נכרי מותרים, דלא מצינו מליחת נכרי אוסרת, ובישול אינו מעלה ולא מוריד, כיון דנאכלים מחמת מלחן חיים. וכ"כ הרשב"א ז"ל, אי צלאן נכרי וכו', כלומר אם מלחן נכרי ואח"כ צלאן, וזהו חידושו. וכבר כתבתי בארוכה בפ' אין מעמידין בע"ז [לח: בד"ה דג מליח] בס"ד. ותו"ד שם, דלרש"י והרמב"ם פליגי התם חזקה ור' יוחנן אי מליחתו זהו בישולו, ליאסר מחמת מליחת העכו"ם לחודא, ולהראב"ד והרמב"ן כו"ע מודו שאינו נאסר במליחת העכו"ם, והטעם, משום שאין קירוב הדעת במליחה, אלא בתולדות האור בלבד, ופלוגתיהו בדג מליח שצלאו העכו"ם אי חשיב נאכל כמות שהוא חי [וממילא אפי' מלחו העכו"ם וגם צלאו שרי, וכסברת הי"מ שהביא

תור"פ הכא], או דמיתסר בצליתו, דאינו נאכל להדיא ע"י מליחתו. [ועו"ש דפליגי נמי רבנותא כמאן קיי"ל בפלוגתא דחזקיה ור"י].

טז: בתוד"ה רבי. וי"ל וכו' אבל בשביל שקדושה אחת הן לא אסרינן דבר המותר לעשות ביו"ט עצמו, כגון לטלטל בחצירו וכו'.

בביאור דבריהם, עיין בהגרע"א שכ' זו"ל, נראה דטעמיה דרבי דאין מערבין עירובי תחומין, דאזיל לשיטתיה דמסקינן בפ"ג דעירובין [לח:]: דיו"ט ושבת חזא קדושה, והוי כמעבר בחצי היום, ואין להקשות, א"כ מה"ט גם עירובי חצירות לא לערב, זה אינו, דהא בלא זה וכו', וע"כ צ"ל דסבר רבי דדוקא לענין עירובי תחומין, בזה אם הוי כמעבר בחצי היום אסור, דצריך שיהא חלות העירוב מעידן התחלת האיסור טלטול [א"ה], תיבת "טלטול" לכא"ו צ"ב], ולא אח"כ, אבל בעירובי חצירות, כיון דמעבר בשעה שמותר לו, והעירוב בא רק להתיר הטלטול בשבת, מהני במה שמעבר קודם שבת קודם התחלת האיסור, וזה נ"ל כוונת תוס'.

ובמק"א כ' זו"ל, טעמיה דרבי גבי עירובי תחומין, יראה דאזיל לשיטתיה בפ' בכל מערבין דשבת ויו"ט קדושה אחת הן, וממילא הוי כמעבר לחצי יום. וא"ת, א"כ גבי עירובי חצירות נמי נימא הכי, י"ל דסברת רבי דלענין עירובי חצירות לא אמרינן קדושה אחת ניהו, והטעם י"ל, כיון דביו"ט מותר להוציא מחצר לחצר, א"כ לגבי עירובי חצירות הוי כחול, ולא שייך ביה לומר דקדושה אחת היא עם שבת, בזה אמרו ואי אתה אוסרו בדבר המותר לו, דכיון דמותר לדבר זה, הרי אין בו קדושה לענין אותו דבר, ואף דמדאורייתא צורכי שבת נעשין ביו"ט משום דקדושה אחת הן וכמש"כ רש"י ז"ל בפ"ג דפסחים [מו:], אלמא אף בדבר המותר ביו"ט שייך ביה לומר קדושה אחת היא, דהא שרי לבשל ביו"ט. אין זה דומה, דודאי לענין בישול יש קדושה ביו"ט, אלא דלצורך אוכל נפש לבו ביום התירה התורה, ולבשל ליומא אחרת יש בו קדושה אחת עם שבת, אלא דבשבת יש בו עוד קדושה אחרת דגם לצורך אוכל נפש אסור, ועכ"פ לענין שלא לצורך היום קדושה אחת הן, משא"כ הכא דאין אסור כלל בטלטול חצר, וכלום קדושה שייך ביה ביו"ט. [א"ה, לכא"ו אזיל בשיטת הרי"ף [ה"ד לעיל בסוגיא] דאף שלא לצורך שרי ביו"ט מחצר לחצר, דלהרשב"א דס"ל דאסרו בזה כעין דאורייתא דמרה"י לרה"ה, לכא"ו דמי לבישול, ויל"ע].

יז. ת"ר שבת שחל להיות בר"ח או בחולו של מועד וכו'.

כ' מהרש"א בשם ת"י [ה"ד עה"ג], דלעיל גבי יו"ט נקט איפכא "יו"ט שחל להיות בשבת", משום דביו"ט מתפלל כסדר של יו"ט [א"ה, לב"ש שניהם שוין לקבוע כל א' ברכה לעצמו, אלא לכא"ו כוונתו לב"ה, דע"ג דפותח בשל שבת וחיותם בשל שבת, מ"מ עיקר מטבע הברכה הוא של יו"ט כמנהגא דידן, רק שבהזכרת שבת ויו"ט להדיא הוא דקאמרי דפותח בשל שבת וכו'], אבל ר"ח מתפלל כסדר של שבת. והגריעב"ץ כ' זו"ל, משום לשון קצר נקטו הכי, [ולפ"ר צ"ב, דכששונה ר"ח או חולו של מועד שחלו להיות בשבת", אינו מאריך יותר בלשונן], דהא שבת מיקדשא וקיימא לא שייך בה לישנא ד"חלה", וכן בכ"מ אמרו יו"ט שחל להיות בשבת.

יז. ר"א אומר בהודאה.

פ"י דקסבר אף בחול אומרה שם, כמו על הנסים בהודאה. שיטמ"ק. וכו' הרש"ש, כן הוא אומר בהבדלה בפ"ה דברכות [ג.], וטעם [שכ"ן] תר"י שם [שכ"ן] זו"ל, מפני שמודה להקב"ה שזיכה אותו להכיר ולהבדיל בין קודש לחול, לא שייך כאן כ"כ. והמאירי שם כ', דטעמיה דר"א שאנו צריכים להודות על שנתן לנו את השבת. [ולפ"ז י"ל דה"ה הכא מודים על שנתן לנו ימים טובים וראשי חודשים].

יז. ממלאה אשה כל הקדירה בשר אע"פ שא"צ אלא לחתיכה אחת.

רש"י כ' הטעם דבחד טירחא סגי, ודקדק ביש"ש [סי' כ'] מדבריו, דאם נתנה חתיכה בקדירה אחר שהניחה הקדירה ע"ג האש, אסור, דהוי ב' טירחות, וכן הוא בודאי לת"ק דלא שרי בעילוי [שמעתלה התבשיל בריבוי הבשר] כלל, ואף ר"ש בן אלעזר מודה לדבריו, ולא פליג אלא בפת מפני שיש עליו בדבר שהפת נאפית יפה, אבל הרשב"א [בעבוה"ק ריש ש"ב] כ', דממלאה אשה וכו' כדי שיאכלו משמנים,

לפיכך יראה לי שאפי' ליתן בקדירה חתיכה אחר שהניח ע"ג האש מותר. עכ"ל.

יז. ממלאה אשה כל הקדירה וכו', ממלא נחתום וכו'.

שי' הרשב"א דריבוי בשיעורין אינו אלא מדרבנן, בין הכא, ובין בעושה מלאכה לחולה וריבה לבריא, [וכ' דמה"ט אמרי' בעירובין [סז:]: בהוא ינוקא דאשתפיך חמימיה ניחום ליה אגב אימיה, דפי' בה"ג ע"י ישראל [דלא כרש"י ותוס' שפי' ע"י עכו"ם], דכיון דלא מיתסר אלא מדרבנן, במקום מצוה מילה שרי]. וכ' בקוב"ש [אות מ"ח], ושמעתי הטעם, משום דכל חזא וחדא בפנ"ע מותרת, דכל חזא חזיא לחולה, ואיזה מהם תיאסר, ולפ"ז אם יבשל או יוציא שתי גרוגרות בבת אחת, האחת ראויה לחולה והאחרת אינה ראויה לו, ודאי אסור מדאורייתא, וכן המוציא אוכלין ואבנים ביו"ט בהוצאה אחת, לוקה על האבנים מדאורייתא. וכן להיפוך, אם היו שתי גרוגרות בשני עוקצין, וכל אחת חזיא לחולה, ותלש שני העוקצין בבת אחת ג"כ שרי מדאורייתא. [מיהו אי נימא שא"א לצמצם, לכא"ו ילקה ממ"נ, וצ"ת].

והר"ן הקשה על דבריו, דבמנחות [סד]. מספקא לן בחולה שאמדוהו לשתי גרוגרות, ויש ב' גרוגרות בשני עוקצין וג' גרוגרות בעוקץ אחד, הי מינייהו מייתנין, ולהרשב"א דריבוי בשיעורין אינו אלא מדרבנן, ואי מייתי ג' בעוקץ אחד לא עבר דאדאורייתא כלל, ואילו הביא ב' בב' עוקצין לוקה, א"כ פשיטא דשלוש מייתנין. וכ' ע"ז השפ"א, ותמהני, דמה דמיון הוא זה, ודאי אילו צריך לגרוגרת א' ומביא שתים לוקה, כיון דאין בעוקץ הב' צורך לחולה, אבל אילו צריך ב' גרוגרות, ויש שתים בעוקץ א', והוא לקח שתים בשני עוקצין, נראה דאינו לוקה, וכ"ש דאינו חייב חטאת [בשוגג, דהא הוי טעה בדבר מצוה ועשה מצוה], כיון דסו"ס אלו השנים צריכין להחולה, ולהיא איכא לדמויי בעיא דהתם, כיון שאמדוהו לב', ואם היו שנים בעוקץ אחד, ושנים בשני עוקצים וג' בעוקץ אחד, לשיטת הרשב"א אם יביא השנים בשני עוקצים או הג' בעוקץ אחד, בתרוייהו איסור דרבנן בלבד הוא, ומשו"ה אי ליכא ב' בעוקץ א' מיבעיא לן הי עדיף, ומסקינן דלמעט בקצירה עדיף, וצע"ג על הר"ן בזה. עכ"ל.

והר"ן מסיק דלענין חולה, ריבוי בשיעורא אסור מדאורייתא, והא דשרינן הכא, ריבוי בשיעורא, הוא משום דמלאכת אוכל נפש ביו"ט, הותרה היא, דהא אפי' אפשר מערב יו"ט שרי להנות לכתחילה המלאכה לעשותה ביו"ט [דאילו הוי דחויא, היה צריך למיהדר למנוע המלאכה, כדאיתא כה"ג ביומא [ז:]: דאי טומאה דחויא בציבור, מהדרינן אטרהר], ולפיכך תוספתו כמוהו ושרי, אבל פיקו"נ אינו אלא דחויא, ושם מלאכה איסור עליו, לפיכך גם על תוספתו שם מלאכת איסור, וכיון שהתוספת אינה צורך פיקו"נ, הו"ל מלאכה גמורה. ועוד כ' הר"ן דנראה להם לחכמים דכשהתירה התורה מלאכת אוכל נפש ביו"ט, לא חייבה תורה לשקול ולדקדק בצמצום שלא יבשל אלא המצטרך אליו, ומשו"ה ריבוי בשיעורא ביו"ט, כל דלא מפיח בטירחא שרי, עכ"ד הר"ן [כפי שביארם בקה"י סי' י"ג].

ומסיק הר"ן דלפ"ז בהיה דעירובין בינוקא דאשתפיך חמימיה, דוקא ע"י עכו"ם שרינן דניחום ליה אגב אימיה. והקשה הגרע"א מה מרויח הר"ן בזה, הרי ממ"נ, אי שרינן ע"י נכרי במקום מצוה, יהא מותר בלא אגב אימיה, ואי אסור ע"י נכרי במקום מצוה, ורק לצורך אימיה שהוא חולה שאין בו סכנה שרי, א"כ גם כשיעשה ע"י ריבוי בשיעורא, מלאכה גמורה היא להר"ן, וכ' דאולי ע"י נכרי היינו לומר לו סתם דניחום מים לאימיה, והוא מעצמו מסתמא ימלא כל הקדירה.

ובקה"י כ', דאפשר דדעת הר"ן ז"ל הוא, דאע"פ שביאר לעיל שההיתר של פיקו"נ בחולה שייב"ס אינו אלא דחויא [ומה"ט מדאורייתא אסור בו ריבוי בשיעורא וכנ"ל], מ"מ מה שהתירו חז"ל בחולה שאין בו סכנה לעשות ע"י נכרי, זהו הותרה ולא דחויא, מאחר דכל איסור מלאכה ע"י נכרי אינו אלא מדרבנן, הם אמרו והם אמרו דבמקום חולה שאב"ס אומר לנכרי ועושה [לקמן כב.], פשטות הדברים הוא שבמקום חולה שאב"ס לא גזרו שבות דאמירה לנכרי [ועיין מש"כ בגדר ענין אמירה לנכרי שבות בקה"י מס' ע"ז סי' ח'], וממילא הוא בגדר הותרה, והיכא

שהוא בגדר הותרה, כבר כ' הר"ן ז"ל דגם ריבוי בשיעורא שרי, ומשו"ה שפיר קאמר בעירובין ניחום ליה אגב אימיה, דודאי במקום צורך מצוה לא התירו שבות דאמירה לנכרי וגו', אבל כשהותר השבות דע"י נכרי היינו במקום חולה שאב"ס, אז הותר נמי ריבוי בשיעורא, משום דבחולה שאב"ס ההיתר ע"י נכרי הוא בגדר הותרה, ובהותרה הא שרי ריבוי בשיעורא. [וע"ע מש"כ בקוב"ש אות מ"ט ביישוב קושית הגרע"א].

יז. ברש"י ד"ה מיו"ט לחבירו. ואם חילוף, אינו צריך לערב לתבשילין,

וכ' ע"ז המהרש"ל [בח"ש] וז"ל, אבל הר"ף כ' שאף בעירוב תבשילין אומר תחילה אם היום קודש ולמחר חול אינני צריך לכלום, ואם למחר קודש, בהא עירוב וכו'. [ולכאוי כוונתו דפליגי אם צריך להקדים ולומר צד זה שאם היום קודש ולמחר חול וכו', ול' ר"ח כהר"ף], אבל בעירובי תחומין [למאן דשרי] גם לרש"י מקדים צד זה, ואולי טעמו, דהתם מתנה בזה לבטל עירובו שלא יהא עירוב משום איסור הנחתו ביו"ט, אבל בעירוב תבשילין מאליו הוא בטל כיון שאין בו צורך, ועצ"ב].

יז. ברש"י ד"ה דלמיקני. ואם התירו בעירובי תבשילין, התם משום כבוד שבת התירו.

כ' מהר"ם ש"ף, נראה שיש לחלק בלא"ה, דבתחומין מיקני ודאי ביו"ט מספק [כיון שמתנה בב' הימים], משא"כ בעירוב תבשילין, שאפשר שאותו פעם אחת שמערב הוא חול. ועו"ל דתבשילין מדרבנן, דמדאורייתא צרכי שבת נעשין ביו"ט לרב חסדא, ולרבה מטעם הואיל, משא"כ תחומין. [ואף אי תחומין לאו דאורייתא, אולי כוונתו דמשום דאסמכה אקרא חמיר].

יז. בתוד"ה אין הלכה. וא"ת אמאי לא קאמר הלכה כת"ק, וי"ל וכו'.

ובקרב"נ [סי' ט', אות ק'] כ', ולי נראה דמה שאמר ת"ק אם לא אמר מחזירין אותו, משמע דקאי אפי' בתפלת ערבית, ובהא לית הלכתא כוותיה, דקיי"ל כרב בשלהי פ' תפלת השחר שאין מחזירין בר"ח מטעם שאין מקדשין את החודש בלילה. והרש"ש תירץ, דאי הוה אמר הלכה כת"ק, הו"א דהכונה אינה רק לאפוקי מר"א דאמר בהודאה, ונפק"מ לחל בחול.

יז. בתוד"ה אי אמרת. ותימה הואיל וקמחו נאסר, מה מועיל הקנייה לאחרים וכו'.

וז"ל הרשב"א, אמאי שרי, הא כבר נאסר קמחו, והרי הוא כמוהו, והיאך יהא מותר לחצי יו"ט, אדרבה, הול"ל שיהא קמחו כבעליו, וכענין שאמרו בעירובי תחומין [לקמן לו]. דהבהמה והכלים כרגלי הבעלים, ואפי' נתנן לאחר בשבת או ביו"ט, וי"ל דלגבי הא נמי הקילו בעירוב תבשילין כיון שאינו אלא להיכרא בעלמא, או לכבוד שבת או לכבוד יו"ט, וכיון שהחמירו עליו שאסרו הוא וקמחו בעודו שלו, שפיר דמי. והר"ן כ' וז"ל, ואינה קושיא אצלי, דהתם היינו טעמא לפי שאין השבייתה נקנית אלא בין השמשות, שהרי אם נאכל עירובו משחשיכה, אין בכך כלום, ולפיכך הכל הולך אחר ביה"ש, אבל בעירוב תבשילין אינו כן, אלא כל שעה ושעה הוא מתיר, שהרי שנינו אכלו או שאבד לא יבשל עליו בתחילה, ולפיכך מתיר בכל שעה ושעה לכל אחד מה שהוא שלו.

יז. ואם רצה לאכול את עירובו הרשות בידו.

כ' הצ"ח, הא דהוצרך להשמיענו דבר זה שהוא לכאוי מילתא דפשיטא, נראה משום דלטעמיה דרב אשי בריש פירקין כדי שייאמר אין אופין מיו"ט לשבת, ק"ו מיו"ט לחול, ופירש"י [דבהתחיל מבעו"י] אינו אלא כגומר והולך, ומעתה היה מקום לומר דהיינו כשבאמת נשאר העירוב קיים ואוכל ממנו בשבת, ונמצא דכל מה שבישיל ביו"ט לצורך שבת היה רק כגומר, אבל אם אכל העירוב קודם שבת, חזינו למפרע שכל מה שבישיל ביו"ט לא היה כגומר, שהרי אין לו בשבת רק מה שהכין ביו"ט, קמ"ל התנא כיון שבשעת הבישול היה בהיתר, שהרי אז היה העירוב קיים, רשאי שוב לאוכלו.

יז. ושזין שאם פרפר ביצה ונתן לתוך הדג וכו' שהן שני תבשילין.

כ' בתוס' ר"ד וז"ל, שמעתי מפרשים בדג וביצה שעליו [דפליגי ברישא], שהיא ביצת הדג ממש, אבל פרפר עליו ביצת התרנגולת, הן שני תבשילין. [ומשמע דאפי' לא נתבשלה בפנ"ע קודם לכן כדפירש"י], והוא פירוש נכון.

יז. נקטינן התחיל בעיסתו ונאכל עירובו, גומר.

כ' הרא"ש [בסי' י"ב] וז"ל, איכא לאיסתפוקי בפירוש מילתא דאביי, דאי בעי למימר גומר עיסה זו כיון שהתחיל בה, ושוב לא יבשל ולא יטמין, [א"ה, מדמספק"ל אתבשיל והטמנה, משמע לכאוי דבעסק דעיסה מיתה יוכל להוסיף כל צרכו, אפי' עיסה אחרת, [ועכ"פ אם לכך היה דעתו מתחילה], ולא אמרינן עיסה זו דוקא שריא, אמנם משמעות לשונו גומר אותה עיסה, משמע דבעיסה אחרת אסור. וצ"ת], וכן אם התחיל לבשל תבשיל אחד יגמרנו בלבד, או שמא כיון שהתחיל באחד להתעסק [אצ"ל להתעסק באחד] מצרכי השבת בעוד העירוב קיים, יגמור כל צורכי שבת, וה"ה אם התחיל בתבשיל, והא דנקט עיסה, שהיא הכנה ראשונה שעושים מע"ש לשבת, שכן תיקן עזרא [ב"ק פב]: שתהא אשה משכמת ואופה, והלשון משמע כן, דקאמר גומר, משמע כל צורכי שבת, דאי אעיסה לחודה קאי, הול"ל גומרה, והדבר שקול עד שיבא מורה צדק. [ועיי' בבאה"ל [סי' תקכ"ז ס"יז] דבדעת רש"י פליגי השיט"מ"ק והקרב"נ].

יז. ברש"י ד"ה ואם הערים. ולא דמי להערמה דר"א בר אבהו וגו', וממנע ולא שחיט וכו'.

ותוס' מסקו בה דהכא היה יכול לעשות תקנה ע"י עירובי תבשילין מבעו"י, [ואין לחוש דילמא מימנע משמחת שבת כלל. ל' תור"פ]. והרשב"א לעיל [יא]: והר"ן שם וכאן כ', דהערמה דהכא הבאה לו ע"י פשיעתו, קנסו בה, אבל הערמה דר"א בר אבהו בא לו מחמת שמחת יו"ט ושלא מחמת פשיעתו, דא"ל לו לחתיכות שהוא צריך ליו"ט בלא שחיטה, ויפסדו עליו כל שאר החתיכות, הלכך התירו לו להערים [ובהג"ה מהרשב"א דפו"ר כ' ע"ז, עיין במ"מ [פ"ה מהל' יו"ט הי"י] דמביא ד' הרשב"א בסתמא, דמשום הפסד ממונן התירו הערמה, וצ"ע אמאי לא הביא חילוקו דבא בפשיעתו. [ולכאוי הבין בדברי המ"מ דמשום פסידא התירו, יותר ממה שהתירו לכבוד שבת]. ועיי"ש משכ" ע"ז מגיה אחר].

יז. ואדם בשבת.

כ' הרשב"א, ואע"ג דאמרינן ביבמות [מוז]: דאין גר טובל בשבת, היינו התם משום דאיכא תיקון טפי, דקא מפיך ליה מטומאת עכו"ם ומעיייל ליה לטהרת ישראל, ומעיקרא גוי והשתא ישראל. וכ"כ בתור"פ ביבמות שם. אבל בתוס' ובתוס' הרא"ש שם תירצו, דהא דשרינן הכא, מפרש לקמן [יח]. משום דנראה כמיקר, אבל בטבילת גר דבעינן שני ת"ח עומדים על גביו, אינו נראה כמיקר.

ובשו"ע [סי' שכ"ג ס"ז] הביא הפלוגתא, אם מותר להטביל כלי חדש שלקחו מן העכו"ם [כשיטת הר"ף שהשמיט טעמא דשמיא יעבירונו וטעמא דנראה כמתקן, והביא רק טעמא דשמיא יסוחט ושמיא ישהה, דלא שייכי בכלי סעודה חדשים], ויש אוסרים [כשיטת הרא"ש [סי' י"ב] דפסק כטעמא דשמיא יעבירונו ודמחזי כמתקן, דשייכי אף בכלי סעודה חדשים]. וכ' הרמ"א, דאם הוא כלי שראוי למלאות בו מים, ימלאנו מים מן המקוה, ועלתה לו טבילה, וכ' ע"ז המג"א, דלא יברך על הטבילה, דאז אינו מוכח שעושה לשם טבילה. [ודוקא אם אין לו כלי אחר לצורך שבת, דאם יש לו, אסור, מפני שמפסיד הברכה בידים, דלא עדיף מהא דתנן [תרומות פ"א מ"ו] ערום לא יתרום מפני שאסור לברך. מ"ב ס"ק ל"ו, ושעה"צ ס"ק ל"ג]. ובבאה"ל הקשה מטבילת נדה בשבת דמברכת, ומוכח דכל שבעצם הטבילה לא מינכר מילתא כלל, שוב ממילא לא גזרו רבנן על טבילה כזו, וממילא מותר לברך ג"כ, [בין בטבילת נדה ובין בטבילת כלים חדשים].

ומסיק דתליא בפלוגתא דרבוותא בטעמא דאין מטבילין גר בשבת, דלטעמא דתוס' מוכח כהמג"א דאף היכא דמינכר מאיזה טעם שהוא

[ולא מצד הטבילה], לא אמרין דנראה כמיקר, אבל לשון הרמב"ם שכ' [בפי"ג מהל' איסו"ב ה"ו] בטעמא דאין מטבילין גר בשבת, הואיל והדבר צריך ב"ד, אין מטבילין אותו בשבת, ולא קאמר משום תיקוני גברא, משום דס"ל דאף בזה אמרין דנראה כמיקר, ועל כרחק כסברא הנ"ל. [ולכאן גם מדברי הרשב"א כאן והת"י ביבמות שחידשו דבתקון גדול אסרו אף אי נראה כמיקר, נראה ג"כ דס"ל דלא איכפת לן במה שאינו נראה כמיקר מחמת עמידת ת"ח אצלו, כל שמצד עצם הטבילה נראה כמיקר].

יז: ושויין שמשיקין את המים וכו'.

וכ' הרשב"א, וטעמא דמילתא דהויא לה זריעה [וכדפירש"י]. ומדקאמר משיקין, משמע שא"צ שיהיו המים הטמאין מתערבין ממש במי המקוה, אלא בהשקה בעלמא סגי להו, וכן בדין, שאל"כ ל"ל למעבד השקה, אי איכא מקוה דמים יפים, לשקול מינייהו, ואם מים שאינם יפים, כי מתערבי לגמרי אפסדינהו, אלא ודאי בהשקה בעלמא סגי להו, וטעמא משום זריעה וכדאמרן. וכיון דטעמא משום זריעה, איכא למשמע דה"ה לענין טבילה, לטבול [אצ"ל לטובל] בתוכן בעודן בתוך הכלי שהוא משיקן לתוכו, עלתה לו טבילה, ואין כאן משום מים שאובין, אלא הרי הן כאילו לא נשאבו וכו', וכדאמרין בפ' חומר בקודש [חגיגה כב.]. מטבילין כלי בתוך כלי שיש בפיו כשפופרת הנוד וכו'. ונ"ל עוד להביא ראיה, מדתנן אבל לא מטבילין, ומפרש בגמ' [יח:]: מטבילין בכלי אבן, אבל אין מטבילין כלי אגב מימיו לטהרו, וביו"ט הוא דלא, משום גזירה, או משום כלי [אצ"ל תיקון כלי] כדאיתא בגמ', הא לענין טהרת הכלי עלתה לו טבילה אפי' בהשקת המים לבד, ואם איתא, אין תעלה לו לכלי טבילה והלא אין מי המקוה באין לחללו של כלי, ותוכו ודאי ביאת מים בעי, אלא שהמים שמושקין בתוך הכלי מעלין אותו, אלמא טהרו אפי' לטבול בהם בתוך הכלי עצמו.

יז: ברש"י ד"ה וב"ה אומרים. והא דנקט שבת, רבותא אשמועינן לב"ה וכו'.

וכ' ע"ז ביש"ש [סי' י"ט] וז"ל, ואני אומר דדוקא קתני שצריך לטבול בשבת כדי לטהר עצמו קודם כניסת הרגל. ועיין בצל"ח שהאריך בזה, ותורף דבריו, דלשון הגמ' חייב אדם לטהר עצמו ברגל, משמע שאין החיוב קודם הרגל כהמהרש"ל, אלא שברגל חייב לטהר עצמו. אמנם לפי הטעם שכ' הרמב"ם [פט"ז מהל' טומאת אוכלין ה"י] והסמ"ג [עשין רמ"ו] מפני שהם נכונים ליכנס למקדש ולאכול קדשים, ועיקר טעם זה משום עולת ראיה ושלמי חגיגה, ולא משום שלמי שמחה [יעו"ש ראיותיו], וא"כ די שיהא טהור יום אחד ברגל, אלא דלמ"ד בחגיגה [ט.]. דכולהו יומי תשלומין דראשון, ואם יהיה טמא בראשון תו לא חזי בכולהו יומי, שפיר פסק מהרש"ל דיש לו ליטהר קודם הרגל, דאל"כ יהיה הערב שמש שלו בסוף יום ראשון [ולא חזי בראשון, וממילא אף בכולהו], אמנם הגמ' דנקט לישנא דמשמע דסגי שיטהר עצמו בתוך הרגל, דסבר כמ"ד דאי לא חזי בראשון מביא בשני, דכולהו תשלומין זל"ז, א"נ כמ"ד התם דשאני טומאה דיש לה תשלומין. ומסיק דלפום האי טעמא שכ' הרמב"ם והסמ"ג, אין חיוב זה נוהג אלא בפני הבית, ואפי' בזמן הבית אינו אלא למי שיכול לבא שם ברגל, אבל להרחוקים שאינן עולים לרגל, ליכא חיובא.

וז"ל התוס' רי"ד כאן, פי' חל להיות יו"ט אחר השבת, וכל אדם מטהר עצמו וכליו ברגל מפני שהוא צריך ליכנס לעזרה, ולאכול שלמי חגיגה, והוא צריך לטבול קודם לרגל כדי שיעריב שמשו ויהיה מותר ברגל ליכנס לעזרה ולאכול שלמים, שטבו"י שנכנס לעזרה או אכל שלמים חייב כרת, הלכך ב"ש אומרים וכו'. ולשון המאירי ודאינו ממתין עד יו"ט שהרי צריך להעריב שמשו קודם הרגל.